IV. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 30

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
עסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען
האלביאָהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —15׳ „
אמעריקא. ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

די אדרעסע פיר עסטר.-אונגארן און אנדערע לענדער:
Administration Der Jude,
Krakau, Gertrudy 16.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאָנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „
איינצעלנע נומערן 15 קאפ.— 30 העללער.
ענדערן די אדרעס קאָסט 20 קאפ

די אדרעסע פיר רוסלאנד:
Издательство
„Ахіасафъ", Варшава.

קראָקוי, תמוז תרס"ב. נומער 30 Krakau, 24 Juli 1902.

צו אונזערע געעהרטע אבאנענטען!

מיר ערלויבען אונז צו דערמאָהנען אונזערע געעהרטע אבאָנענטען וועלכע האָבען איינגעצאָהלט נאָר די ערשטע 2 ראָטען — 4 רובל, אַז

מיט דער איצטיגער נומר 30

ענדיגט זיך זייער אבאָנעמענט, און מיר בעטען גלייך אריינצושיקען

די דריטע ראטע — 1 רובל

כדי מיר זאָלען קענען, אָהן אויפהאַלט, ווייטער שיקען די בלעטער כסדר.

דען 1-טען יולי, מיט דער נומר 26, האָט זיך געענדיגט דאָס אבאָנעמענט פיר די אבאָנענטען וועלכע האָבען אויסגעשריעבען דעם „יוד" פון 1 יאַנואַר אויף אַ האַלב יאָהר און אויך פיר די וועלכע האָבען איינגעצאָהלט די ערשטע ראָטע — 2 רובל פאָר דער צייט פון 1 אַפריל ביז ענדע יאָהר און מיר בעטען באַלד אַריינצושיקען דעם רעשט געלד.

אונזערע פאראיאָהריגע אבאָנענטען אויף דער

„וועלטגעשיכטע"

זענען מיר מודיע אַז

דער דריטער און פיערטער באנד

זענען שוין פערטיג פון דרוק, און אין קורצען וועלען מיר זיי פונאַנדערשיקען אַלע אבאָנענטען

און מיר בעטען די יעניגע וועלכע האָבען אַריינגעשיקט אויף דער „וועלטגעשיכטע" נור 1 רובעל, פיר וועלכע זיי האָבען געקריגען די ערשטע 2 בענדער, זיי זאָלען גיטיגסט צושיקען דאָס איבריגע פיר פּאָרטאָ, 50 ק"פ.

מיר מאַכען דערביי אויפמערקזאָם אונזערע לעזער אויף די „טעכנישע ענטפערס" וועלכע האָבען אָנגעהויבען קומען אין דער פאָריגער נומער, און זענען מודיע אַז אונזער רעדאַקציע איז ווייטער בערייט אויף אַלע דעראַרטיגע פראַגעס ווי ווייט מעגליך אויספיהרליך צו ענטפערן.

די אדמיניסטראַציאָן „דער יוד".

דר. הערצל אין דער ענגלישער פארלאמענטס קאמיסיאן.

צו ערפאָרשען די פראַגע וועגען דער עמיגראַציע קיין ענגלאַנד איז פון פּאַרלאַמענט אויסגעקליבען געוואָרען אַ קאָמיסיע. די דאָזיגע פרעגט אויס פערשידענע מענשען, וועלכע זענען בעקאַנט מיט דעם לעבען פון די עמיגראַנטען, כדי אויף ריכטיג זיך קלאָר צו מאַכען די פראַגע, אויב די פרעמדע עמיגראַנטען, וואָס בעשטעהען דאָס רוב פון יודען, זענען ניט שעדליך פאַר דאָס לאַנד.

עס איז אָנגעטהון געוואָרען דעם ציוניזם אַ גרויסען כבוד, וואָס די ענגלישע קאָמיסיע האָט איינגעלאַדען דר. הערצלען אַרויסצוזאָגען זיין מיינונג איבער די עמיגראַציע.

דר. הערצל האָט אָבגעגעבען די דאָזיגע ערקלערונג:

„בעת איך האָב מיט 7 יאָהר צוריק געוואָהנט אין פּאַריז, האָט די יודישע לאַגע געמאַכט אויף מיר אַ שטאַרקען איינדרוק; איך האָב זיך דאַן אָנגעהויבען צו פערנעהמען מיט דער יודישער פראַגע און איך האָב אַרויסגעגעבען אַ בראָשיורע אונטער דעם נאָמען „די יודישע מלוכה".

איך מוז מוסר מודעה זיין, דאָס אין אָנהויב האָב איך גאָר ניט געהאַט אין זינען אָבצודרוקען די בראָשיורע אָדער צו אַרבייטען אַ אַ פּאָליטישער בעוועגונג. נאָר אַז איך האָב אַרויסגעזאָגט מיין מיינונג פאַר איינינגע אָנגעזעהענע יודען, האָב איך אַרויסגעזעהען, דאָס זיי ווילען גאָר ניט וויסען פון דער סכנה, וועלכע איך האָב שוין דאַמאָלס געפיהלט, און דאָס זיי זעהען גאָר נישט דעם גרויסען שוואַרצען וואָלקען, וועלכער צולעגט זיך אין מזרח, — דאַן ערשט האָב איך אַרויסגעגעבען מיין בראָשיורע, וועלכע האָט אַרויסגערופען די איצטיגע ציוניסטישע בעוועגונג.

דער ערשטער ציוניסטען-קאָנגרעס איז אָבגעהאַלטען געוואָרען אין דער שווייץ, אין באַזעל, אין יאָהר 1897 און איך בין אויסגעקליבען געוואָרען פאַר זיינעם אַ פּרעזידענט. ביי יעדערען פון די ווייטערדיגע קאָנגרעסען בין איך אַליין ווידער אויסגעקליבען געוואָרען צו דערזעלבער שטעלע. אַלס פיהרער פון דער ציוניסטישער בעוועגונג קום איך אַריין אין מגע ומשא מיט די יודען, וועלכע וואָהנען צוזייט איבער דער גאַנ-

צער וועלט, און דערום בין איך גיט בעקאַנט מיט די תנאים פֿון זייער לעבען בכלל און מיט דעם לעבען פֿון די מזרח־יודען בפרט.

עס טהוט מיר וועה דאָס האַרץ, ווען איך מוז זאָגען, אז היינט איז די יודען נאָך ערגער ווי מיט 7 יאָהר צוריק, בעת איך האָב מיין בראָשיורע ארויסגעגעבען. ניט פֿאַרגעהענדיג ווייט, איז גענוג, ווען איך זאָג, אז דאַמאָלס האָט מען דאָך לכל הפחות נאָך ניט געהאַלטען פֿאַר נויטהיג צו בעשטימען אַ קאָמיסיע וועגען דער עמיגראַציע קיין ענגלאַנד.

זיך ניט בעריהמענדיג קען איך זאָגען, אז איך האָב שוין דאַמאָלס נביאות געזאָגט, אז אויך דאָ וועט ענטשטעהען אַ יודען־פֿראַגע. אין מיין בראָשיורע „די יודישע מלוכה", וואָס איז ארויס אין יאהר 1896, האָב איך געזאָגט פֿאָלגענדעס:

„די יודענפֿראַגע וואַקסט ארויס אומעטום, וואו עס געפֿינט זיך נור אַ גרויסע צאהל יודען, וואו עס איז ניטאַ אַ סך יודען, ווערט זי אהין פֿערשלעפּט דורך די אריינפֿאָהרענדיגע יודען.

עס איז גאַנץ נאַטירליך, דאָס זיי פֿאָהרען אין יענע מקומות, וואו מען רודפֿ'ט זיי ניט. דאָרט אָבער רופֿען זיי ארויס רדיפֿות מיט זייער קומען. אזוי איז עס אין איטאַליען לאַנד און אזוי וועט עס בלייבען אויך אין די געבילדעטסטע און פֿרייעסטע לענדער, אפילו אויך אין פֿראַנקרייך, ביז דאָס יודישע לעבען וועט ניט אוועקגעשטעלט ווערען אויף איין אייגענעם נאַציאָנאַלען יסוד. די אומגליקליכע יודען פֿערטראַגען איצט דעם אנטיסעמיטיזם קיין ענגלאַנד, נאָכדעם ווי זיי האָבען איהם שוין פֿריהער געהאַט פֿערשלעפּט קיין אמעריקאַ".

דער איינציגער ריכטיגער טעם, צוליעב וואָס די דאָזיגע קאָמיסיע איז בעשאַפֿען געוואָרען, ליגט אין דעם, דאָס זינד קראָמוועלס צייטען זענען אין ענגלאַנד נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי פֿיעל יודען ווי איצט. ווען עס געפֿינען זיך מענשען, וועלכע לייקענען אָב דעם דאָזיגען טעם גלויב איך זיי, אז זיי מיינען דאָס ערהליך. נאָר ווען זיי בעקלאָגען זיך אויף די עמיגראַציע, ווייסען זיי אליין ניט די אמת'ע סבה דערפֿון. זיי פֿיהלען דעם וועהטאָג און זיי ווייזען אויף דעם קראַנקען אָרט, אָבער די סבה דערפֿון דאַרף געזוכט ווערען אין אַ גאַנץ אַנדער וועלט, וועלכע איז זיי אין גאַנצען ניט בעקאַנט.

איך האַלט עס פֿאַר אַ חוב צו זאָגען, אז דאָס אַליין, וואָס אַזאַ קאָמיסיע איז בעשאַפֿען געוואָרען, וועט שוין ברענגען ניט קיין קליינע שוועריגקייטען, ווייל אָדער די קאָמיסיע וועט פֿאָרלעגען געזעצען געגען די עמיגראַציע אָדער זי וועט זיי ניט פֿאָרלעגען. ווען זי וועט ניט פֿאָרלעגען קיין מיטלען געגען די עמיגראַציע, וועט די איצטיגע קאָמיסיע בלויז דורך איהר קיום אַליין די עמיגראַציע נור שטאַרקער מאַכען.

ווען אָבער דער פּאַרלאַמענט וועט אָננעהמען מיטלען געגען די עמיגראַציע, זאָגט זיך דערמיט ענגלאַנד אָב פֿון איהר שענעם מנהג צו געבען אַ מקום מנוחה פֿאַר גערודפֿ'טע מענשען — אַ מנהג, דורך וועלכען ענגלאַנד האָט ביז איצט געהאַט אַזאַ שענעם נאָמען. איך גלויב אָבער ניט, אז עס וועט זיך איינגעבען אָבצוהאַלטען די אָרימע, געדריקטע יודען פֿון קומען אַהער, עס וועט דערמיט נור דערוויזען ווערען, אז ענגלאַנד איז אַ גוטעס לאַנד פֿאַר פֿרעמדע עמיגראַנטען.

די פֿראַגע, וועלכע עס האָט זיך געשטעלט די קאָמיסיע בנוגע צו דעם, דאָס די עמיגראַנטען וואָהנען צו ענג אין איין אָרט, האַלט איך בשום אופן נישט פֿאַר קיין פּוסטע זאַך, אָבער איך ווייס ווייניג וואָס צו זאָגען איבער די עמיגראַנטען פֿון לאָנדאָן אַליין, וואָס איך ווייס וועגען דעם, האָב איך געשעפּט פֿון די ידיעות, וועלכע עס האָט געזאַמעלט די קאָמיסיע, אין די דאָזיגע ידיעות האָבען מיר בעוויזען, אז דאָס צו געדיכטע וואָהנען פֿון די עמיגראַנטען אין איין אָרט קומט דאָס רוב ניט דורך צופֿאַל, דאָס די כחות וועלכע ארבייטען דאָ געגען אונזער

פֿעלעטאָן.

דאָס פלעשיל.

פֿון י. דינעזאָהן.

(ענדע).

און די מעשה איז אזוי געוועזען. ר' אלקנה, דער גרויסער גביר און פרנס פֿון דער שטאָדט, האָט אויסגעגעבען זיין מעזינקע, רבקה'לען, וואָס איז געוועזען זיין אויג פֿון קאָפּ. פֿערשטעהט מען, אז אלקנה האָט געגעבען אַ איינענס נדן, אודאי צוואַנציג טויזענד קאַרבען, און פֿאַר וואָס ניט מעהר? אַ קליינער עושר איז ער? אפשר העלפֿט שטעדטישע הייזער זענען זיינע. פֿאַר פּראָצענט געבליבענע, צוגעצאָהלטע, ארויסגעצאָהלטע, ווי עס איז שוין איז שוין, אז מען שמועסט אַ עושר פֿון אַ פֿערטיל מיליאָן, מסתמא האָט ער גענוג... געטהון, זאָגט מען, האָט ער פֿון ווילנא ניט מיט אַ קלענערען עושר און מיט נאָך אַ גרעסערען יחסן פֿאַר איהם, פֿון סאַמע שפּיץ יחוס, זאָגט מען. נו, אז אַזאַ אלקנה מאַכט זיין מינדסט קינד חתונה, ריכטען זיך קרעמער צו לייען פֿאַר טהייערע שטאָפֿען, שניידער ריכטען זיך מיט ארבייט צו זיין פֿערזאָרגט און אָבלעקען אַ ביינדיל פֿון אַזאַ פֿעטען אינדיק, און טאַקי גאָר קיין עולה ניט. אַ פֿיהרער פֿון שטאָדט און דער גרעסטער עושר אין איהר! נאָר וואָס ביי אַ גביר קאָן רעכט ווערען, נעמט ער, דריי הדשים פֿאַר דער חופּה, און שיקט אַוועק די כלה זיינע צו איהרער אַ מוהמע, אַזאַ רשעת, מסתמא, ווי די כלה אליין, אַזש קיין וואַרשוי און זי ווערט דאָרט פֿערפֿאַלען אויף אַ גאַנצען זומער. דאָ שלאָגען קרעמער און שניידער פּשוט די טהירען אָב, מען וויל לייזען, מען וויל פֿערדינען, נישטאָ אָבער קיין כלה, ווער עס זאָל זיך די טהייערע מאַטעריעס אויסקלייבען, נישטאָ וועמען אַ מאָס אָרובצונעהמען און נעהען! די אויגען קריכען ארויס וואַרטענדיג, און שענס האָט מען זיך דערוואַרט! אַ וואָך פֿאַר דער חתונה קומט זי אַראָב פֿון וואַרשוי מיט דער מוהמען איהרער און נאָך מיט אַ גאַנצער חאַליאַסטרע קינדער, שניר און טעכטער, אַלע בעקליידטע, בענייהטע פֿון קאָפּ ביז די פיס, און די כלה אליין אויך אזוי, ווען אַ פּיציל זאָל איהר פֿעהלען צו איהר גאַנצער גאַרדעראָבע. עס האָט אַלעמען ווי אַ דונער דערשלאָגען, אזוינס האָט מען נאָך באמת אין שטאָדט ניט געהערט. און נאָך מעהר, ר' אלקנה אליין האָט אַזאַ לב און יושר געהאַט, זיך צולאָזען איבעררעדען פֿון זיין וואַרשאַווער שוועגערין מסתמא, און נעמט און שרייבט אויס פֿון וואַרשוי כלי־זמר, סאַרווער, כלים און פּליישען אַלערליי, אפילו אַ חופּה אַ נייע האָט ער געלאָזט ברענגען פֿון דאָרטען. נוט נאָך וואָס שטאָרטינע קרובים און גלאַט אזוי בעלי בתים, וואָס רייבען זיך אַרום אַזאַ פֿעטע טאָפּ ווי ר' אלקנה, האָבען צוליעב דער חתונה זיך אַ כה אָנגעטהון, עפּיס אַ שטיקיל ניי מלבוש זיך צו מאַכען. אז ניט זיי וואָלטען קרעמער און שניידער אַ האָהר ניט נהנה געוועזען פֿון דער גאַנצער שמחה. שלום יונה'ן האָט אפילו קיין ארבייט ניט געפֿעהלט. ר' אלקנה אליין האָט זיך ביי איהם געלאָזט מאַכען אַ פּאָר בגדים. מען זאָגט אפילו, אז דאָס מאָל איז ר' אלקנה אזוי צופֿרידען געווען פֿון איהם, אז ער האָט איהם אויסדערצעהלט, ווער זיינע מחותנים זענען, וואָס דער חתן זיין רבקה'לעס איז, און אָנגערופֿען אַלע רבנים און גרויסע לייט, וואָס ער ריכט זיך אויף זיי צו דער חתונה. ווי דאָס האַרץ אָבער וואַלט איהם געזאָגט, האָט ער שלום יונה'ן אָנגעזאָגט: הזהר והזהר אַ איבריג ביסיל בראָנפֿען ניט צו נעהמען אין דער גאַנצער צייט וואָס דאָ וועלען זיין די ווילנער רבנים און מחותנים לכבוד דער שמחה.

און כך הוה, מחותנים האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאַמענצופֿאָהרען פֿון אַלע זייטען. עס זענען געקומען פֿון ווילנא און פֿון קאָוונע רבנים, גדולי ארץ, שענע יודען, וואָס האָט ממש די שכינה אויף זיי גערוהט. שלום יונה איז מסתמא אויך געוועזען אויף דער חתונה. ערשטענס, זאָגט מען, האָט

פאלק זענען גלייך מיט די וועלכע ארבייטען אויך אין אנדערע ערטער. און דאס זענען די כחות, פון וועלכע איך האב געזאגט, דאס „זיי שטאמען ארויס פון קנאה צווישען די ארבייטער, פון פאלשע בעגריפען וועלכע מען האט איבער אונז און פון דעם פאלשען פערלאנג זיך אבצוהיטען פאר פרעמדע“.

די דאזיגע כחות ארבייטען אויך דא, און ווי מען זאל דאס ניט בעהאלטען, איז עס דאך קלאר, אז די געשרייען געגען די עמיגראנטען ווערען ארויסגערופען דורך דעם, וואס עס געפינען זיך איצט אין ענגלאנד א סך יודען, און דורך דעם רצין פון פאלק, אז זייער צאהל זאל ניט צו שטארק פערגרעסערט ווערען. איהר האט דא אין דער קאמיסיע אויסגעהערט עדות, וועלכע האבען אייך דערקלערט די סבות, פאר וואס די יודען פון מזרח זענען גענויטהיגט צו קומען אהער אדער קיין אמעריקא.

איך מוז זאגען, אז ניט נור מאטעריאלישע גליקען ציהען צו אהער די יודען. דאס רוב זענען עס מאראלישע סבות, ווי דער שטארקער רצון צו לעבען מיט לייטען גלייך, דער חשק צו געניסען די פרייהייט, פון וועלכער דער מזרח־יוד איז אזוי ווייט.

אויף די פראגע, אויב די עמיגראציע איז נוט פאר ענגלאנד אדער ניט, קען איך קיין תשובה ניט געבען. אין בעסטען פאל קען איך נור זיין א נוגע בדבר. עס איז מעגליך, דאס דוקא דערפאר וואס די עמיגראנטען האבען געוויסע מעלות, ווי למשל זיי האבען ליעב די ארבייט, זיי טרינקען ניט און לעבען שפארעוודיג, דאס דוקא דערפאר האט מען זיי ווייניגער האלט, ווי אין דעם פאל, ווען זיי וואלטען געהאט געוויסע חסרונות. ווי ווייט די זאך בעריהרט דעם מזרח פון אייראפא, וועלכער האלט אין זיך דעם גרעסטען טהייל יודען, מוז איך זאגען, אז זייער לאגע ווערט פון טאג צו טאג אליץ ערגער.

איך דארף נור אנווייזען אויף רומעניען, ווי אויף א משל, וועלכער שפרינגט אין די אויגען און וועלכער בעווייזט אונז, ווי אזוי די יודען ווערען גענויטהיגט צו פערלאזען זייער היים. אפילו נאכדעם ווי זיי האבען געדיענט פאר סאלדאטען, ווערען זיי געהאלטען פאר פרעמדע אין דעם לאנד פון זייער געבוירען. די קאמיסיע דארף זיך קלאר מאכען, אז די יודען האבען ליעב זייער פאטערלאנד מעהר ווי אלע אנדערע פעלקער, געוויס אבער ניט ווייניגער פאר זיי. און דאס פערגרעסערט נאך מעהר דאס אומגליק פון יודישען לעבען.

אויף דעם פארצייטיגען דייטש בעטייט דאס ווארט „עלענד“ אומגליק און גלות, און פון אלטע צייטען אן איז דאס דאזיגע ווארט צוגעפאסט צו דער יודישער לאגע.

איהר דארפט פון דעסטוועגען ניט מיינען, דאס דער יוד שיידט זיך גלייך אב פון זיין לאנד, אין וועלכען עס טרעפט איהם נור א צרה, און דאס איהר אין ענגלאנד וועט איצט פערענטפערן די פראגע וועגען דער יודישער עמיגראציע. אדרבא, איך פרעה זיך, דאס ענגלאנד מאכט הקירות וועגען א פראגע ערשט גראד, ווען זי האלט נאך גאר אין אנהויב.

די ניט קליינע צאהל יודען פון וועלכער איך האב פריהער גערעדט, וועט מסתמא נאך גרעסער ווערען דורך די עמיגראציע, ווייל איך זעה, דאס אפילו מיסטער ארנאלד אואיט, וואס איז געגען די עמיגראציע, האלט ניט פאר מעגליך צו פערשפארען דאס לאנד פאר די עמיגראנטען, וואס ווערען גערודפ׳ט ביי זיך אין דער היים.

איך קען ניט זאגען, דאס איך חדוש מיך זעהר איבער די אונבעהאלפענקייט פון די ענגלישע יודען, וועלכע האט זיך ארויסגעוויזען גלייך אין אנהויב פון דער יודענפראגע.

איהם ר׳ אלקנה אליין געבעטען; צווייטענס, ווער איז דען פון שטאדטישע ניט געוועזען? ווער איז דען ניט א בעלן צו זעהן אזא חתן, וואס נעמט אזא מטמון נדן? ווער וויל עס ניט זעהן ווילנער מהותנים און רבנים, ניט הערען דעם ווילנער בעריהמטען בדחן, וועלכען ר׳ אלקנה האט עקסטרא געלאזט קומען זיין כלה צו בעזעטצען און זיינע געסט משמח צו זיין? און גאנץ שטאדט, קליין און גרויס, ארים און רייך זענען טאקי אויף דער התונה געוועזען, עס האט ניט געהאלפען שמשים און דיעסאטניקעס ביי די טהירען ניט ארייגצולאזען די ניט נעבעטענע, מען האט זיך אריינגעשטופט, קאפ אויף קאפ איז מען געשטאנען צוצוקוקען די שענע טישען מיט די שענע געסט ארום זיי.

צו דער חופה־וועטשערע, האט דער רב פון שטאדט א לאנגע דרשה געזאגט, ארויסגעוויזען זיינע חריפות פאר די גרויסע לייט. ווילנער געסט, דערצעהלט מען, האבען אביסיל געלאכט, אפילו די רבנים האבען געשמייכעלט, נו, פאר וואס ניט? פרעהליך איז געוועזען נענוג, און אז עס איז פרעהליך לאכט זיך ממילא, מעג מען זאגען א דרשה אדער ניט...

אז ער האט אבגעזאגט די דרשה און אבגעווישט די גרויסע טראפען שוויים פון זיין גרויסען פלאצינגען שטערן, רוקט זיך אונטער ר׳ שלום יונה, אין האנד האלט ער דאס פלעשיל און טהוט א פרעג דעם רב:

— זאגט מיר, רבי, וואס האט גאט בעשאפען פריהער פאר הימעל און ערד?

— די תורה הקדושה! — ענטפערט דער רב.

— אהא זיין קרעמיל, זיין סהורה... רעדט שלום יונה פאר זיך, נאר לייט הערען.

— און נאך דער תורה וואס?

— הימעל און ערד! — ענטפערט דער רב און טהוט שוין א בייזען קוק אויף איהם.

— ניין, — שרייט שלום יונה און הויבט אויף זיין פלעשיל אין דערהויך.

— אט וואס גאט האט פריהער פאר הימעל און ערד בעשאפען. דאס וואס אין פלעשיל איז, דאס ביסיל בראנפען, רבי!

— פון וואנען איז דאס נעדרונגען? — האט ווער פון טיש א פרעג געטהון.

— טאקי פון דער תורה, — ענטפערט שלום יונה — בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, מאכט דער תּרגום: בְּקַדְמָא בְּרָא אֱלֹקִים יַת (יי״ש), יי״ש איז בראנפען. דאס ווייסט א שניידער אפילו, נאר אונזער רב, זאל לעבען, טרינקט אלע מאל שפריט און ווייסט ניט, אז בראנפען האט גאט פריהער פאר הימעל און ערד בעשאפען.

עס ווערט א געלעכטער און שלום יונה טהוט א זופ פון זיין פלעשיל.

— עַם הָאָרֶץ, בור! — האלט דער רב ניט איי זיין כעס און שרייט, בור, „ית“ שטעהט אין תרגום, מיט א תיו, און בראנפען איז יי״ש מיט א שין, א ראשי התבות. יי״ש מאכט: יַיִן שָׂרָף.

— דער יי״ש אבער פון מיין פלעשיל איז דוקא מיט א תיו, — ענטפערט שלום יונה, — און ניט יין שרף מאכט דער יי״ש מיינער, נאר בלינדע מאכט ער זעהענדיג, טויבע מאכט ער הערענדיג, און דער עיקר מאכט ער א שטומען שניידער רעדענדיג. לאז חאטש זיין בילענדיג, ווי אונזער מחותן ר׳ אלקנה, זאל געזונד זיין, זאגט, אבער בילען בילט א הונד אויך ניט אומזיסט... לחיים חתן כלה, — האט שלום יונה געשריען, לחיים, רבנים און מחותנים, לחיים, אלע גבירים און אלע קבצנים, אלע יודען, רייך און ארים, אלע גלייכע יחסנים! און האט א קעהר געטהון דאס פלעשיל אין האלז אריין.

— לחיים טובים ולשלום! האט מען פון טיש געענטפערט.

— לחיים ולשלום, — האט אויך ר׳ אלקנה אליין געענטפערט און געזאגט: נו שלום יונה, האסט דיינם אבגעזאגט, לאז זיין גענוג, געה דיר געזונד!

איך מוז מיך אבער חדוש'ען איבער די טיעפקייט פון דעם יאוש, איבער די ניט צוגענרייטקייט און קורצזיכטינקייט, ביי וועלכע מען רעכענט, אז די פערטהיילונג פון די עמיגראנטען איבער פערשידענע שטעדט וועט זיין א רפואה צו דער צרה, וועלכע קומט מיט גיכע טריט אויף די קעפ פון די ענגלישע יודען, אזוי ווי דאס איז שוין געווען אין אנדערע ערטער.

מען קען זאגען, אז אזא פארשלאג שטאמט נור פון יענעם פערשימעלטען גייסט, וועלכען מען רופט „יודישע צדקה". די יודישע צדקה איז צוגעפאסט צו די תנאים פון אונזער לעבען מיט וויפיעל הונדערט יאהר צוריק, איצט אבער איז איין אנדער צייט, וועלכע איז איהר אריבערגעוואקסען מיט א גאנצען קאפ.

אין די אמאליגע צייטען האט די יודישע צדקה געוואלט העלפען די יודען, וועלכע זענען ארומגעפאהרען פון איין ארט צום אנדערען און וועלכע זענען דורך די רדיפות געבראכט געווארען צום וואנדערשטעקען, און דער טעם פון דער צדקה איז אפשר געווען דאס רוב דער, דאס מען האט ניט געוואוסט, ווי גיך דער נדיב פון היינט וועט ווערען דער בעטלער פון מארגען.

אלע יודען זענען באמת געווען, אדער זיי האבען לכל הפחות געקוקט איינער אויף דעם אנדערען, ווי אויף ברידער אין אונגליק. אבער אין יענע צייטען איז געווען די שטרעקע, וועלכע דער וואנדערער האט געדארפט דורכמאכען, נור א פאר מייל גאנג צו פוס. און פאר אזא וועג זענען גענוג געווען גאנץ קליינע מיטלען. היינט אבער זענען די פערבינדונגען גאנץ אנדערע געווארען, די אלטע צדקה טויג ניט מעהר. דער לאנדאנער נדיב, למשל, מוז איצט מיטהעלפען ביי דער נסיעה פון יודען, וואס פאהרען פון רוסלאנד קיין אמעריקא, און דער אלטער שטייגער איז איצט אזוי פערפלאנטעוועט געווארען, אז דאס געלד, מיט וועלכען מען האט געזאלט ארויסהעלפען די יודען פון זייער עלענד ווערט אפט בענוצט, זיי צו ברייגגען פון איין עלענד אין דאס אנדערע.

דאס איז געווען דער פאל ביי די רומענישע עמיגראנטען, וועלכע זענען געקומען קיין ענגלאנד. זייער קבלת פנים איז געווען: „צוריק אהיים", א היים. אין וועלכען זיי האבען זיך געקענט אומקעהרען נור אלס פרעמדע!

דאס איז דער געדאנק פון דעם, וואס איך האב געזאגט, אז דער דרך פון יודישע צדקה איז באנקראט. איהר אמת'ער צוועק איז דאך, ארויסצוהעלפען די יודען פון א שלעכטער לאגע אין א בעסערע: ווען זי ברייגגט אבער די יודען פון א בעסערע לאגע אין א ערגערע, ווייזט עס נור, ווי איהר גאנצער שטייגער איז לחלוטין א פאלשער.

דאן קומט דער געדאנק פון דער אסימילאציע. די וואס קוקען אויף דעם ווי אויף א מיטעל פטור צו ווערען פון דער יודישער פראגע מיינען ניט דערמיט א גראבע אסימילאציע פון נאכמאכען אנדערע, ווי קנעכט אדער ווי אפען. זיי מיינען געוויס אסימילאציע דורך חתונות מיט קריסטען, כדי דאס קליינע יודישע פאלק זאל זיך צוזאמענשמעלצען און פערלארען ווערען צווישען די גרויסע אייראפעאישע פעלקער. וואס אנבעלאנגט אבער די געמישטע חתונות זענען אבער דא אין דעם צוויי זאכען. ווען אפילו דער יוד וואלט זיי וועלען — אין וואס עס איז זעהר שווער צו גלויבען — ווי קאן מען זיך אבער גאר פארשטעלען, דאס די מענשען, וואס ווילען אונז ניט האבען פאר שכנים, וועלען אונז וועלען האבען פאר נאהענטע קרובים אין זייער משפחה? און ווען איך רעד פון די געמישטע חתונות ווי פון א מיטעל, איז דערמיט געמיינט, אז דאס דאזיגע מיטעל זאל ווערען פון אלעמען אנגענומען און אז מען זאל זיך ניט בענוגענען נור מיט אזוינע איינצעלנע התונות. איידער אבער אזא מיטעל זאל מעגליך ווערען, מוז די יודישע לאגע ווערען גאנץ א

— ניין, ניט דאס מיין איך, רופט זיך שלום יונה אב, ווען נאך וועלען ווילנער רבנים און גרויסע לייט הערען שלום יונה'ס דרשה? אפשר איז עס פון גאט אזוי, אז זיי זאלען קומען אהערצו אויסהערען אונזערע ביטערע הערצער און ניט אוועקפאהרען אהן א תקון פאר אונז ארימע לייט.

— הערט מיך אויס, מורי ורבותי, לַעֲבָדִים נִמְכַּרְנוּ, קנעכט זענען מיר געווארען צו אונזערע רעדעל־פיהרער, צו אונזערע גבירים פראצענטניקעס!

— שטיל, שייגאץ! — האט איהם ר' אלקנה איבערגעריסען אין מיטען, ווארפט איהם ארויס, דעם שכור, דעם הולטיי!

א ווילנער רב, האט ר' אלקנה'ן דערמאהנט: „אַקַמְצָא וּבַר קַמְצָא חָרַב יְרוּשָׁלַיִם" און איהם געגעבען צו פערשטעהן, אז מען טאר א יודען ניט ארויסטרייבען פון א סעודת מצוה.

ר' אלקנה האט געמוזט זיין כעס אין זיך בעהאלטען.

— אפשר מיינט דער רבי, אז איך וועל מסר'ן הלילה ווען מען וועט מיך ארויסטרייבען, — האט שלום יונה פון דאס ניי אנגעהויבען, — דאס גראד ניט, אדרבה, ווייל איך וויל פערהיטען, אז חוץ מיר זאלען אנדערע אויך ניט מסר'ן, רעד איך בעסער דא אויס אונזערע טענות אפען: איהר רבנים מיט תורה און מיט יושר, איהר מחותנים גבירים, וואס גאט האט אייך געבענשט מיט כל טוב, פערגעסט ניט, אז חוץ אלעם דעם זייט איהר אויך רחמנים בני רחמנים! לאז זיך דערוועקען אייער רחמנות און זייט מקים ווי אין דער הפטורה שטעהט געשריבען: שִׁפְטוּ יָתוֹם, ריבו אלמנה. דאס איז טייטש: קוקט זיך צו צו אונזערע הונדערטער יתומים, וואס וואלגערן זיך נאקעטע בארפיסע און הונגעריגע אין די גאסען און עס איז קיין תלמוד תורה ניטא, וואו זיי צו לערנען דאוונען אפילו. עס איז דא א תלמוד תורה, דריי טויזענד רובעל א יאהר שטעלט מען צו צו דער סמעטע פון דער טאקסע הוצאות אויף די תלמוד תורה, נאר וואו בלייבען ווי די דריי טויזענד רובעל יאהר פאר יאהר? דאס ווייסט אפשר ר' אלקנה, אונזער מחותן זאל לעבען! מיר ארימע לייט ווייסען פון דעם ניט און די ארימע יתומים אויך ניט.,. ריבו אלמנה, דאס איז טייטש, אז עס שטארבט א יוד א בעל־הבית און לאזט איבער פאר זיין אלמנה און יתומים א קראם, א שטיקיל נחלה, מען זאל באלד נאך דער לְוָיָה, אדער טאקי תיכף בשעת דער לויה, ניט ברויכען פאר זיי נדבות קלויבען אויף א שטיקיל ברויט, ווי דער שטייגער איז צווישען רחמנים בני רחמנים, לאזט זיך אויס: די קראם נעמט באלד צו דער סוחר, ביי וועמען דער געשטארבענער האט סחורה געבארגט, די נחלה נעמט צו, וואס ברויכט איהר ווייט צו געהן זוכען, טאקי אונזער מחותן ר' אלקנה אליין אדער א זוהן, אז ניט איז איין איידעם זיינער, און די אלמנה מיט די יתומים לאזט מען פריי אויף דער וועלט אוועק, מיט א טארבע אדער אהן א טארבע אין די הייזער צו בעטלען... און פאר וואס? פאר פראצענט! דעם קרן האט ר' אלקנה אפשר קיינמאל אין גאנצען ניט געגעבען, אדער לאנג לאנג שוין אבגענומען! — וועט איהר פרעגען: היתכן? ר' אלקנה איז דאך א פרומער יוד, ווייסט דאך בעסער ווי שלום יונה שכור, שלום יונה פלעשיל, אז די תורה הקדושה פערזאגט חיות ניט זיכער, קיין פראצענט זאל א יוד ניט נעהמען? איז דער תרוץ: אונזער רב, זאל לעבען, ווייסט דאך אודאי א דין פון דער תורה און היט אב א יודען פון א שטויב חמץ אום פסח, פון א טראפען מילך אין א פליישיגען טעפיל, און ער מאכט פון יאהר צו יאהר אלץ נייע גזרות, אויף בשר הוץ, אויף פרעמדע הייוען, אויף שמאלץ, בוימיל און פוטער, אין אויף וואס ניט? און נעמט פונדעסטוועגען אליין פראצענט. אמת, מיט יושר, בסך הכל צווי קאפיקעס א וואך פאר יעדען רובעל, וואס מען לייהט ביי דער רבי'צען אייף א זיכערען משכון; א רעצעפטיל אבער האט ער דערצו, עפיס א מין קוויטיל, א געדרוקטס אויף תרגום לשון; „עסקא" הייסט דאס קוויטיל, ער אליין פערקויפט דאס דאזיגע קוויטיל צוגלייך מיט אלע הייליגע ספרים, תפלין און ציצית, מיט וועלכע ער האנדעלט צו צו זיינע רבנות, אין דאס קליין קוויטיל, מורי ורבותי, שלינגט

אנדערע, לכל הפחות דארף די וועלט קוקען אויף אונז מיט גאנץ אנדערע אויגען און האבען צו אונז גאנץ אנדערע געפֿיהלען, ווי איצט; און אין יענעם טאג, ווען די וועלט וועט אנהויבען לעגען כבוד אויף די יודען, וועט זי אבער אויך שעצען אונזער ווערטה ווי א בעזונדער פֿאלק און זי וועט אונז געבען דאס רעכט צו לעבען ווי א בעזונדער פֿאלק, גלייך מיט אלע אנדערע נאציאנען פֿון דער וועלט.

אדער די יודען וועלען טהון שדוכים מיט פֿרעמדע איידער מען וועט אונז וועלען אויפֿנעהמען. נאר דורך דעם וועלען מיר נאך מעהר פֿערשטארקען די שנאה געגען אונז. אדער מיר וועלען עס טהון, ווען די וועלט וועט זיין גרייט אונז אויפֿצונעהמען. דעמאלט אבער וועט שוין מעהר ניט זיין די נויטהיגקייט אין געמישטע שדוכים. ווייל דורך זיי וועט אונטערגעהן א פֿאלק, וועלכעס די גאנצע וועלט שעצט און אכט און וועמעס לעבען זי וועט האלטען טייער. איך האב גערעדט וועגען דער דאזיגער פֿראגע אננעהמענדיג אויף א רגע, אז אונזער פֿאלק איז מוסכם דערצו. די גרעסטע מעהרהייט פֿון אונזער פֿאלק אבער האלט קיין זאך ניט אזוי טייער ווי די געפֿיהלען, וואס זענען פֿערבונדען מיט דעם פֿאמיליענלעבען. א שדוך מיט א פֿרעמדען ווערט ביי אונז נור דאן צוגעלאזען, אפילו פֿון די פֿרומע — ווען דער פֿרעמדער נעמט אן די יודישע אמונה. דערום בלייבט נור איין אויסוועג, וועלכען איך האב פֿארגעלעגט אין מיין בראשיורע „די יודישע מלוכה". נאטירליך, וואלט איך איצט ניט געשריבען אלץ מיט דיזעלבע ווערטער און מיט דיזעלבע איינצעלנע פרטים, ווי איך האב זיי דעמאלט געשריבען, דעמאלט איז נאך ניט געהאט געווען קיין יודישער קאנגרעס. פֿון יענער צייט אן אבער זענען געווען קאנגרעסען. דעמאלט האב איך געשריבען, נאך ניט וויסענדיג אלסדינג, וואס איך האב זיך דערנאך דערוואוסט פֿון געשפרעכען מיט יודען; דעמאלט האב איך נאך ניט געהאט פֿערנומען קיין אפֿיציעלע שטעלונג. אבער דער יסוד איז געבליבען פֿעסט. די יודישע פֿראגע קען פֿערענטפֿערט ווערען נור דורך דעם, דאס מען וועט האלטען די יודען פֿאר א פֿאלק און דאס זיי וועלען זיך געפֿינען א רעכטליך געזיכערטע היים, וואוהין עס זאלען פֿאהרען די יודען פֿון יענע לענדער, וואו זיי ווערען געדריקט. די יודען וועלען אהין פֿאהרען, דערפֿאר וואס זיי זענען יודען און ווייל זיי וועלען אהין קומען ווי בירגער און ניט ווי פֿרעמדע.

דורך דעם וואלט דער שטראם פֿון די עמיגראנטען אבגעצויגען געווארען פֿון ענגלאנד און אמעריקא, וואו זיי ווערען צו לאסט גלייך ווי עס וואקסט נאר אויס זייער צאהל. די עמיגראנטען וואלטען געגאנגען אין יענעם לאנד, וואו מען וואלט געזארגט, אז עס זאל געשאפֿען ווערען פֿאר זיי וואס מעהר פלאץ. אז מען וואלט דארט געגעבען די יודען די רעכטליכע לאגע פֿון א פֿאלק, בין איך זיכער, אז זיי וואלטען דאן אויסגעארבעט איין אייגענע יודישע קולטור, א נאציאנאלען כאראקטער און א נאציאנאלע פאליטיק, וועלכע עס וואלטען געווען לטובה פֿון דער גאנצער מענשהייט.

אפשר וואלט איך נאר ניט געדארפֿט פֿערנעהמען די קאמיסיע מיט דער דאזיגער זייט פֿון דער פֿראגע, וועלכע ליגט צו ווייט פֿון דער ארבייט, וואס זי שטעלט זיך. אבער עס איז פאר מיר קלאר ווי דער טאג, דאס די פֿראגע, מיט וועלכער עס פֿערנעמט זיך די קאמיסיע, קען אנדערש ניט פֿערענטפֿערט ווערען ווי דורך א מיטעל, וועלכעס זאל אבציהען פֿון דאנעט די ווייטערדיגע עמיגראציע, וואס געהט אלץ שטארקער פֿון מזרח.

די יודען פֿון מזרח־אייראפא קענען ניט בלייבען דארטען, וואו זיי זענען איצט; וואוהין זאלען זיי געהן? וויל מען זיי דא ניט, דאן מוז געפֿונען ווערען א'נ'ארט, וואוהין זיי זאלען קענען פֿאהרען, א ניט

איין אלע גרויסע און דיקע ספרים מיט אלץ, וואס שטעהט געשריבען אין זיי, ווי פרעה'ס זיבען מאגערע קיה האבען איינגעשלונגען די זיבען פֿעטע קיה, און מען האט גאר ניט געוואוסט וואו זיי זענען אהין געקומען אין זייערע אינגעווייטען!...

און אזוי, דערצעהלט מען נכורות, פֿון יענעם אווענד אויף דער חתונה וואס שלום יונה האט גערעדט און גערעדט, פעך און שוועבעל האט זיך פֿון זיין מויל געשאטען; ער האט בילדער, שטארטינע, לעבעדיגע, געשעהענע בילדער דעם עולם אין טיש פֿארגעשטעלט, פֿון וועלכע עס האבען זיך זיינע אייגענע טהרערען געגאסען און האבען טהרערען אויך ביי די צוהערער ארויסגעריסען, קיינמאל האט נאך שלום יונה אזוי פֿייעריג ניט גערעדט, דערצעהלט מען, קיינמאל האט מען נאך ניט געוואוסט אקוראט דעם כח, וואס שטעקט אין איהם און אין זיין פֿלעשיל, ווי דאס מאל. מען האט זיך נור גע'הדוש'ט, פֿון וואנען נעמט זיך אין איהם אזא סדר, אזא געמבע מיט אזא חתוך הדבור, און אזוי צו דער זאך, איינס פאר איינס אויסצודערצעהלען, איינס פאר איינס צו דערמאהנען, אלע נעמען, אלע עדות אנצורופֿען, ווער, וואס, ווען און וועמען.

עס האבען זיך פֿונקען פֿייער געשאטען פֿון דערצארענטע אויגען און בליקען, עס האבען זיך פֿינסטערע, פֿול רציחה'דיגע פנימ'ער בעוויזען פֿון ר' אלקנה'ן אליין און פֿון נאך א סך געסט, וואס זענען ארום טיש געזעסען, עס האבען זיך אויך הענד אין פֿויסטען צוזאמענגעקוועטשט, זיך ארויפֿצוווארפֿען אויף דאס דאר קליין יודיל, וואס זיין מויל בריהט אזוי לייטען ערגער ווי מיט הייסען אקראפ. נאר הונדערטער ארימע לייט, קבצנים, שוסטער, שניידער, קצבים און גלאט אזוי פֿינסטערע ביטערע נפשות האבען זיך מיט געוואלד אריינגעדרענגט, ארומגעטרינגעלט ווי א פאנצער שלום־יונה'ן, און איין פֿינגער וואס וואלט חלילה ארויפֿגעלענט געווארען אויף איהם פֿון א פֿרעמדער האנד, האט געקענט ארויסרופֿען א געשלעג מיט א בלוט פֿערגיסען, און די גאנצע חתונה זאל אין א מלחמה זיך פֿערוואנדלען, וואו יעדער צד שטעלט דאס לעבען איין זיין אויפֿגעוועקטען צארען אויסצוגיסען. דאס האבען אלע קלאר איינגעזעהן און מען האט דעם שכור געלאזט ריידען און ריידען.

— איטליכע שטאדט האט זיך איהרע אנשיקעניש, — האט ר' אלקנה זיינע מחותנים דערקלערט, — איינע איז בערידמט מיט איהרע משוגעים, די אנדערע קלינגט מיט איהרע גנבים, בייטיל־שניידער, א דריטע — ווערט פֿערשווארצט פֿון איהרע מוסרים און יאבעדניקעס. אונז האט גאט געשטראפֿט מיט דער פלאג, מיט דעם שכור, און מיר זענען שוין מיט איהם געוועהנט. ניט דאס ערשטע מאל, און ניט דאס לעצטע מאל. נור מיר שטילע, רוהיגע בעלי־בתים קאנען אזעלכע סבלנים זיין און אלץ אריבערטראגען, שווייגען אזא שכור און זארגען נאך פֿאר איהם, עס זאל איהם קיין ארבייט און קיין ברויט ניט פֿעהלען! אזוי מיט איהם, אזוי מיט אנדערע שקצים, יונגאצעס, לעדיגגעהער, דושאנובניקעס וואס ליגען אויף קהל. פֿון חלול השם וועגען, מוז מען די צרות טראגען און שווייגען, אין איין אנדערער שטאדט וואלטען אזעלכע קיין תקומה ניט האבען, און אזא שניידערוק, אזא שכור, עזות מחוצף פנים, וואלט שוין ביי לייטען אין סיביר, אין קאטארגע אוועק, אדער זיינע ביינער וואלטען שוין לאנג געפֿוילט הינטער'ן פארקאן פֿון בית עולם ערגיץ! נור מ י ר, מיר קאנען עס פֿערליידען, און דער רבונו של עולם זאל עס טאקי אונז רעכענען!

שלום יונה האט אלקנה'ם ערקלערונג געהערט, האט א שטארקען זופ געטהון פֿון פֿלעשיל, און מיט נאך מעהר היטץ און פֿייער זיך גענומען ענטפֿערן ר' אלקנה'ן אויף זיינע רייד, און האט אנגעהויבען אבצומאלען די שטילע, רוהיגע, ארימע שעפֿעליך מיט די זאטע פנימ'ער און דיקע בייכער נעביך, וואס זיצען דא ארום טיש, וואס קאנען קיין צוויי ניט צעהלען, קיין לייטישע טרעהר ניט זעהן, קיין ביטערען זיפֿץ ניט הערען. דערנאך האט ער גענומען אבמאלען די שרעקליכע לייבען, טיגערן און ווילדע חיות, אבגעריסענע, הונגעריגע, אויסגעקרענקטע איינגעצויגענע פנימ'ער, וואס שטעהען

ווערט פערשארפט נור די פראגע, מיט וועלכער איהר פערנעמט זיך דא. אזא פראגע וועט אבער ניט ענטשטעהן, ווען עס וועט געפינען ווע־ען א היים, וועלכע עס וועט פון אלעמען געהאלטען ווערען פאר א יודישע. און איך בעט די קאמיסיע — צי זי קען וואס טהון פאר די זאך אדער ניט — זי זאל זיך פערנעהמען מיט דער דאזיגער פראגע און ארויסזאגען וועגען דעם איהר וויכטיגע מיינונג. וואס די יודען אנבעלאנגט, בין איך נאר ניט מסופק, אז מיין תשובה איז פראקטיש און קען דורכגעפיהרט ווערען, זי איז קודם כל די תשובה, וועלכע עס פערלאנגען די אומגליקליכע יודען אליין. די דאזיגע תשובה וועט ארויסרופען זייער ארבייט, פאר וועלכע זיי וועלען זיך אבגעבען מיט אלע זייערע כחות, וייל זייער שרעקליכעס עלענד איז די סבה פון פיעל צרות, פון וועלכע עס ליידען זיי אליין און מיט וועלכע עס האט צו טהון איצט אייער קאמיסיע.

די אלגעמיינע אסיפה פון די שווייצער ציוניסטען.

דעם 29-סטען יוני איז אין בערן געוועזען אנ'אסיפה פון די ציוניסטען אין דער שווייץ. אזעלכע אסיפות ווערען אבגעהאלטען פיער מאל יעהרליך; יעדעס מאל אין אנ'אנדער שטאדט. דאס איז א גוטעס מיטעל צו פערברייטען און איינוועגס דעם ציוניזם אין דער שטאדט, וואו די אסיפה איז. ס'זענען געוועזען אנ'ערך פון 25 דעלעגאטען.

די אסיפה איז געוועזען אין א גאנץ שענעם זאל, אין „וויקטאריע־האלע.“

איין טאג האט די אסיפה געדארפט דויערען. אין פראגראם זענען געשטאנען די פראגען: א) דאס פראטאקאל פון דער פריהערדיגער אלגעמיינער אסיפה, וועלכע איז געוועזען אין לוצערן; ב) א דין־וחשבון פון די פערשידענע קאמיסיעס; ג) אגיטאציאן; ד) פרעסע; ה) נאציאנאל־פאנד; ו) פאלעסטינא; ז) קאלענדאר; ח) אלגעמיינע אסיפות; ט) סטאטוטען ענדערונג; י) פערשידענעס.

זעהר פיעל פראגען און וויכטיגע פראגען. ווי ס'האט זיך ארויסגעוויזען נאכדעם, האט מען די אלע פראגען אויפגעשטעלט, ניט כדי זיך טאקי ערנסט מיט זיי צו פערנעהמען, נאר גלאט אזוי, פין יוצא וועגען. דאס איז שיין געוועזען ארויסצוזעהן דערפון, וואס די דעלעגאטען זענען געקומען ערשט עלף א זייגער אין דער פריה. צוועלף, איז געוועזען די כלומר'שט ערשטע אסיפה, אויף וועלכער מען האט אויסגעקליבען דאס פרעזידיום: ד"ר קאמיל לעווי (ביעל) פרעזידענט, ה' מ. לעווי סעקרעטאר. דערמיט איז די ערשטע אסיפה געשלאסען געווארען; דער עולם איז געגאנגען מיטאג עסען. צוויי א זייגער האט זיך אנגעהויבען די הויפט־אסיפה.

שוין גלייך אין אנהויב האט זיך געהערט א אנצוהערעניש, אז עפיס ווער פון די דעלעגאטען דארף זיבען א זייגער אוועקפאהרען...

און קאלט איז געוועזען אין זאל, ווי אין א כאהר־שול שַבָּת־מְבָרְכִין...

איך געה איבער, אהן יעדער בעמערקונג, דעם קאסעבעריכט, וועלכער בעשטעהט אין דריי—פיער הונדערט פראנק, ס'איז אויך ניטא וואס צו רעדען וועגען די חשבונות פון די פערשידענע „קאמיסיעס“, איבער א פשוט'ע סבה — ס'איז נאר קיין חשבון ניט געווען, ס'הייסט: דער חשבון איז בעשטאנען אין דעם, אז די קאמיסיעס האבען גאר ניט געטהון, ווי דער שטיינער איז פון קאמיסיעס, און איבער גאר ניט קען מען רעדען נור — גאר ניט...

אינטערעסאנט איז געוועזען דער ערשטער פונקט: אגיטאציאן. ליידער אבער, איידער נאך מען האט אנגעהויבען רעדען וועגען דעם

דארט ביי דער טהיר און אויפ'ן גאס הינטער דער טהיר, וואס זוכען נור פון וואוילטיג און לוסטיגקייט, מסתמא, צו רייסען און צו בייסען אט די דאזיגע פרומע פעטע, זאטע שעפעליך נעבי׳ך. ער האט זיך אבער אזוי צוהיצט, אזוי אין זיין רעדען ווי אין א שטראם אוועקגעשלעפט געווארען, אז ער האט אויף א רגע זיך אין זיין פלעשיל פערגעסען. איינער פון טיש האט עס בעמערקט און האט עס שטילערהייט צוגענומען און בעהאלטען. שלום יונה'ן האט א פנים אנגעהויבען אין האלז טרוקען ווערען. ווארום מען האט געזעהן, די האנד זיינע טאפט, זוכט עפיס, אונרוהיג זוכט זי דאס פלעשיל מסתמא, נאר דער שטראם פון זיין רעדען טראגט איהם אלץ ווייטער, ווייטער, און ער קאן זיך ניט אבהאלטען דאס פלעשיל צו געפינען.

דוקא א גוטער ברודער ויינ'ער האט בעמערקט ווי יענער פון טיש האט דאס פלעשיל בעהאלטען און אום אין דער רגע, שלום יונה'ן פון זיין רעדע ניט איבערצורייסען, האט ער א האפ געטהון אזא פלאציג פלעשיל מיט שפריט פון טיש און האט עס שלום יונה'ן שטילערהייט אין קעשענע ערגיץ פערשטעקט. שלום יונה האט די וועלט ארום זיך ניט געהערט, ניט געזעהן, א פנים שוין גוט שכור אויך געוועזען דערצו, און האט דעם בייט ניט בעמערקט. אז איהם איז אבער גוט טרוקען געווארען אין האלז און ער האט נאך אמאל דאס פלעשיל אנגעהויבען זוכען, האט ער עס דערטאפט, און מיט'ן גאנצען כח א ציה געטהון פון איהם אין האלז אריין. נאר דאס מאל, איז ער פלוצלינג פייער רויט געווארען, א פנים, אין לינקער קעהל אריין, ער האט זיך פערהוסט, פערחלינעט, דעם אטהעם ניט געקאנט אבכאפען, די אויגען זענען איהם ווי גלעזער געווארען, מיט בלוט פערגאסען, און ער איז ווי א אונטערגעהאקטער סנאפ צו דער ערד געפאלען. עס איז געווארען א טומעל, א געשריי: „גיסט איהם אב מיט קאלט וואסער!“—האט עמיץ געשריען, — דער בראנפען האט זיך אין איהם אנגעצונדען!“ מען האט איהם קאלט וואסער אויף זיין צוהיצט, פערשוויצט לייב געגאסען, איהם איז, ווייזט אויס, עפיס גרינגער געווארען, אבער עפענען דאס מויל האט ער שוין ניט געקאנט.

אהיים, אהיים, — האט ער קוי'ם ארויסגערעדט און מיט די הענד צו דער טהיר געווינקען. גוטע ברידער האבען איהם אויף די הענד אהיים אוועקגעטראגען, און דא אויף דער חתונה איז נאך איהם עפיס ווי א שווארצע חמארע געבליבען הענגען. איינער דעם אנדערען האט אנגעקוקט מיט פרעגענדע אויגען: וואס איז דאס? וואס בעדייט עס?

ביי ר' אלקנה און שטאדט'ישע מיוחסים האט אין הארצען כעס און נקמה ווי אין א גיהנם געקאכט. ביי אנדערען, אפשר ביי ווילנער רבנים און געסט, האט זיך אויך רחמנות, מיטלייד און עלענד דערוועקט, נאר גערעדט האט קיינער א ווארט ניט.

— סוֹף בְּהֵמָה לִשְׁחִיטָה, סוֹף גַּנָּב לִתְלִיָּה, — האט ר' אלקנה אנגעהויבען אויפצומינטער'ן דעם עולם — און דער סוף פון אזא שכור קאן בעסער זיך ניט אויסלאזען! ער מוז אין זיין אייגענעם בראנפען פערברענט ווערען!

— א שענע מפלה, א רעכט, דער הונד איז ווערט דעם שטעקען! — האבען אויך אנדערע אונטערגעהאלפען.

— פאר דעם כְּבוֹד הַתּוֹרָה! — האט דער רב מיט נְקָמָה פון זיין זייט געזאגט, — איהר שפיעלט אייך מיט כבוד התורה?!

און שלום יונה האט נאך דעם אוועק א צייט צוגעקרענקט. פון דעם קאלט וואסער, וואס מען האט אויף איהם געשפריצט און געגאסען, בעת דאס אומגליק האט איהם פאסירט, האט ער א שטארקע פערקיהלונג געכאפט און האט וואכען לאנג געמוטשעט אין יסורים ליגען צו בעט. גוטע פריינד, מסתמא פון שטאדט'ישע רעדעלפיהרער, האבען אנגעבעטען דעם דאקטאר, וואס האט איהם קורירט, ער זאל איהם אנזאגען: „הִזָּהֵר וְהִזָּהֵר, אין זיין מויל זאל מעהר א קאפ בראנפען ניט אריינקומען, ווארום זיין לעבען הענגט אויף א האהר זאל ער איהם זאגען, און א קליין ביסיל אפילו

פונקט, איז דער עולם שטארק מיעד געווארען... און מען האט שוין אבגעגרענצט די רעדנער־צייט אויף פינף מינוט.

די פראגע איז בעשטאנען אין דעם: ווי אזוי דארף מען דעם ציוניזם פערברייטען? צי ווי א מין צדקה־זאך, דאס הייסט: מען זאגט דעם עולם, אזוי ווי די רומענישע און רוסישע יודען געהט עס זעהר שלעכט, מען מוז זיי געבען די מעגליכקייט זיך ארויסצוהעלפען פון זייער נויטה, דערפאר, האטש די יודען אין דער שווייץ געהט עס ברוך־השם גאנץ גוט, און זיי דארפען דעם ציוניזם ניט פאר זיך, פון דעסטוועגען דארפען זיי געבען געלד: קויפען אקציעס א. ז. וו. פון זייערע פערפאלגטע ברידער וועגען, ווי זיי געבען אזוי צדקה פאר אביונים — אדער עס איז א שאנדע צו נעהמען דעם ציוניסטישען רעיון, איהם אנטהון א טארבע, און ווי א בלינדען בעטלער ארומשלעפען אין די הייזער און ברחמנות׳דיג בעטען א נדבה פאר איהם; מען דארף דעם ציוניזם פערברייטען אלס א נאציאנאלע בעוועגונג, אלס א בעוועגינג, וועלכע האפט צו בעפרייען די גאנצע נאציאן, סיי די, וועלכע ליידען מאטעריעל, סיי די, וואס ליידען גייסטיג, זי מאכען זעלבסטשטענדיג אין אייגענעם לאנד, איהר געבען די מעגליכקייט זיך זעלבסטשטענדיג, אין איהר גייסט, זיך אויסצולעבען.

ניט דאס געלד איז דער עיקר — דער נפש איז דער עיקר! יעדער יוד זאל פערשטעהן, אז דער ציוניזם איז א זאך פאר איהם, ניט נור פאר אנדערע, דערפאר פרעגען טאקי די אלע יודען, וועלכע ווייסען נור צדקה ציוניזם: אם־כן, וואס איז די נפקא־מינה צווישען דעם ציוניזם און דער אליאנס? פאר וואס קענען מיר ניט יוצא זיין פאר אונזערע ארימע ברידער דערמיט, וואס מיר צאהלען אלס מיטגליעדער אין דער חברה ״כל ישראל חברים?״ אלס געהט דאך אין דעם אייגענעם לעכערדיגען זאק אריין!...

און מודה זיין מוזען מיר, אז אין גאנץ מערב־אייראפא זענען די ציוניסטען מעהר ניט ווי ״צדקה״ געבער. דער ציוניזם איז זיי מעהר ניט ווי א רפואה צו יענעמס מכה; פאר זיך קענען זיי יוצא זיין אהן איהם.

אין דעם טאן רעדען אלע רעדנער אין אלע שטעדט, ביי אלע זייערע אסיפות; שוין ניט איינמאל האבען מיר געהאט די אונגליקליכע געלעגענהייט עס צו הערען. דאס אייגענע האבען מיר דא אויף דער גרויסער אסיפה אויך געהערט.

אזוי האט, צום ביישפיעל, דער פרעזעס, ד״ר ק. לעווי, געבראכט א פסוק פון א איטאליענער ציוניסט, וואו עס שטעהט בפירוש, אז ״דער ציוניזם איז א הילפס־מיטעל פאר די ליידענדע ברידער״. דעם פסוק האט דער איטאליענער געבראכט אויף איינעם פון די גרויסע קאנגרעסען, און קיינער האט איהם ניט אבגעפרעגט, און איז געדרוקט אין ספר הפראטאקאל, איז דערפון א בפירוש׳ע ראיה, אז מען מעג פערברייטען דעם ציוניזם ווי א צדקה־זאך, און ווער עס טהוט אזוי, האנדעלט לויט דעם דין און לויט דעם באזעלער פראגראם... אין דעמזעלבען גייסט האט אויך ד״ר פאסעמאניק גע׳דרש׳נט. שקלים — מיינט ער — דארף מען נעהמען נור פון א שטרייננ גלויביגען ציוניסטען, אקציעס־געלד און אויפ׳ן נאציאנאל־פאנד קען מען נעהמען פון יעדערען, אויף וואס פאר איין אופן מען קען. די אייגענע דעה זאגט ארויס ד״ר פינטשעווער פון ציריך, און לאזט אויס מיט דער גמרא: מתוך שלא לשמה בא לשמה. ד״ר פאסעמאניק ערקלערט זיין געדאנקען אזוי: ״דער ציוניזם איז א עקאנאמיש־סאציאלע פראגע, ניט קיין נאציאנאלע, בכן איז דער ציוניזם א רפואה נור פאר די, וועלכע ליידען סאציאל־עקאנאמיש, דעריבער מעגען זיך בעטהייליגען דערין אויך אזעלכע, וועלכע מען קען פון נאציאנאלען שטאנדפונקט ניט בעט־אכטען פאר ציוניסטען״.

קאן איהם דעם סוף מאכען. נעמיינט האבען זיי ניט זיין טובה, נאר זייער אייגענע רוה. ווען ער טרינקט ניט, טשעפעט ער אפילו א פליג אויפ׳ן וואנד ניט. עס האט זיך אבער באלד ארויסגעוויזען, אז דאס איז אין גאנצען איבריג. ערשטענס, האט מען אין זיין פלעשיל געפונען נישט מעהר ווי א ביסיל קאלט ריין וואסער, וואס האט אפילו דעם ריח פון בראנפען ניט געהאט. צווייטענס, האט דער דאקטאר געשווארען מיט שבועות, וואס מען האט געמאנט אפילו א משומד גלויבען, אז וויפיעל ער האט ניט נאכגעזוכט אין דעם שכור׳ס גאנצען גוף און אפילו אין זיינע אינגעווייטען, האט ער זיך קלאר איבערציינגט, אז אין זיין גאנצען לעבען איז שלום יונה געוועזען אזוי ווייט פון א ביסיל בראנפען אדער ביער אפילו, ווי ווייט א כשר׳ער, פרומער יוד איז פון טרפה און פון חזיר חלילה. באלד האט זיך אויך איבער גאנץ שטאדט די נייעס צושפרייט. אז די גאנצע מעשה מיט׳ן פלעשיל איז נור נישט מעהר ווי א המצאה׳לע געוועזען פון שלום יונה׳ן. פשוט וואסער פלעגט ער פון איהם זופען פון קוראזש וועגען, לייט זאלען מיינען, ער איז שכור.

שלום יונה איז געזונד געווארען, געבליבען אפילו דער איינענער בעל מלאכה וואס געוועזען. א ניי פלעשיל אבער האט ער שוין ניט געהאט. און שטיל ווי א טויב איז ער געווארען, א הויך קול האט מען מעהר פון איהם ניט געהערט. אוים שכור, אוים העזה׳ניק, אוים פרעהליך יודיל, אוים פלעשיל... נאר א מזג טוב, א גוט הארץ איז ער געבליבען פונקט ווי פריהער.

האט מען איהם אמאל געפרעגט: ס׳טייטש, איהר ווייט דאך, ר׳ שלום יונה, דער איינענער יוד וואס געוועזען, די איינענע זענען אויך אלע עולות, אלע רציחות וואס טהוען זיך אב אין שטאדט, וואס׳זשע שווייגט איהר? צי האט וואסער פערפעהלט אין טייך? — קינדער, — האט ער מיט א שווערען זיפץ נעענטפערט, און טרעהרען האבען זיך בעוויזען אין יינע אויגען. קינדער, צי געדענקט איהר ניט, אז ביי שמשון הגבור האט זיין גאנצע גבורה געשטעקט אין זיינע לאנגע האהר? האט מען איהם אבער אראבגענומען זיינע לאנגע האהר, איז ער געווארען אוים גבור. ווי א שעפס נעבין האט ער זיך געלאזט פון זיינע שונאים בינדען און זיך אוועקפיהרען, וואוהין זיי האבען געוואלט... מיין גבורה, קינדער, האט געשטעקט אין פלעשיל, דאס הייסט: אין מיין סוד, וואס איך האב אריינגעטהון אין איהם. איז אבער דער סוד איינמאל ארויס, בין איך אוים קאפעלוש־מאכער, אוים גבור, צוריק א שניידער ווי אלע שניידער׳ס... דערווייל, ברידער, האט מען מיך נאך אין קייטען ניט געשמידט, מיינע אויגען פון קאפ נאך ניט אויסגעשטאכען און איך קאן נאך אזא גבורה אין זיך ניט פיהלען אנצונעהמען די מיטעלסטע ויילען פון דעם קהל׳שען בנין, מיט גבורה איהם א שליידער צו טהון אויף דער גאנצער מח:ה שטאדטפערזארגער, און אזוי ווי שמשון איינמאל פאר אלע מאל א געשריי צו טהון: תמות נפשי עם פלשתים!...

אפשר, אפשר קיין מענש קאן פאר זיך שווערען, קיין מענש ווייסט ניט, וואס פאר א שעה אויף איהם קאן קומען... נאט אבער קלויבט זיך נענוג, ווער ווייסט!...

אזוי ויצט נאך שלום־יונה טיעף פערטראכט און נייהט. צי טראכט דער קאפ זיינער וועגען זיין ארבייט, צי טראכט ער וועגען א נייער המצאה, ווי מיט זיינע שונאים זיך אבצורעכענען, ווייסט קיינער ניט; נאר אלע ווייסען, אז דאס פלעשיל זיינס האבען שונאים צובראכען, די שערבליך אויפ׳ן מיסטקאסטען אוועקגעווארפען, און ווייטער ווייסען אלע, אז דער נאמען שלום־יונה־פלעשיל וועט מען ניט פערגעסען איהם אויף זיין מצבה אויפצושרייבען. אזוי האט דער רב גע׳פסק׳נט, אזוי האט גאנץ חברה־קדישא פה אחד מסכים געוועזען און אזוי האט ער אויך כשר פערדינט.

און פֿערגעסט ה׳ „פּאַסעמאַניק עט קאָמפּאַניע“, אַז ווען ניט דער נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ר יסוד פֿון ציוניזם, בלייבט די גאַנצע בעוועגונג הייני־נען אין דער לופֿטען...

נאָר אויב מיר פֿערשטעהען נאָך ד״ר פּאַסעמאַניק, פֿערשטעהען מיר לחלוטין ניט ד״ר פֿ אַ ר ב ש ט י י ן, וועלכער זאָגט אויך, אַז פֿאַר איהם איז דער ציוניזם נור אַ סאָציאַל־עקאָנאָמישע פֿראַגע, און בייזערט זיך דערויף, וואָס מען שלעפּט אַריין דעם נאַציאָנאַליזם אין די ציוניס־טישע פּראָפּאַגאַנדאַ. און תּוך כּדי דבּור הער׳ען מיר פֿין איהם, אַז: „אין סאָנט־גאַלען קען מען נור דעם צדקה־ציוניזם פֿערברייטען, דאָס ווילען מיר אָבער ניט... מיר קענען דעם אמת׳ן ציוניזם פֿערברייטען אין די אַלטע יודישע געמיינדעס, וואו דער אַלטער יודישער גייסט לעבט נאָך“.

ווי קומט א י י ן מענש, אין א י י ן טאָג ביי א י י ן אסיפה צו אַזעלכע צ ו ו י י פֿערשידענע — דאַכט זיך — מיינונגען?

ס׳האָט אָבער ניט געפֿעהלט אין פּראָטעסטען געגען אַ ז אַ מין ציוניסטישע פּראָפּאַגאַנדאַ אויך. דער ערשטער איז געוועזן ה׳ א ל י ו ס מ א י ר פֿון באַזעל, וועלכער האָט געוויזען — וויפֿיעל ס׳איז מ ע ג ל י ך צו בעווייזען אין פֿינף מינוט... — אַז דער צדקה־ציוניזם פֿערדאַרבט נור די ציוניסטישע אידעע און ברייגגט ניט די יודען צו זיין ב ע ו ו א ו ס־ט ע ציוניסטען. אין דעם אייגענעם זין האָט גערעדט, אין אַ קורצער שוואַכער רעדע, ה׳ וואָרטסמאַן פֿון באַזעל. געזונד און גוט האָט גערעדט אויף דעמזעלבען ענין ה׳ ז אַ ל ק י נ ד, וועלכער האָט אַנגעוויזען דער־רויף, אַז אין מערב־אייראָפּאַ מ ו ז ע ן מיר לעגען דאָס הויפּטגעוויכט אויף דעם נאַציאָנאַליזם — ווייל ער איז דאָ גאָר טוידט. מיר דאַרפֿען געוויס געלד, אָבער ניט נ ו ר געלד, מיר דאַרפֿען די יודען לעבעדיג מאַכען. פֿאַר אונז איז דער ציוניזם ניט נור קיין...

סטאָפּ! ס׳האָבען זיך אויסגעלאָזט די פֿינף מינוט, און גערעדט האָט ה׳ זאַלקינד ניט לויט דעם ווילען פֿון דעם ה׳ פּרעזעס, איז ער געבליבען אין מיטען — און פֿערפֿאַלען, קיין רחמנות געהט ניט אָן ביי אמת׳ע פּאַרלאַמענטאַריער...

דער וואָס קוקט אויפֿ׳ן ציוניזם ווי אויף אַ געלד־עסק, און אויף די אַקציאָנערען, למשל, ווי אויף געשעפֿטסמאַכער, טהוט גאַנץ גלייך, ווען ער מיינט, און לעגט פֿאָר, מען זאָל איבערגעבען דעם „עסק“ פֿון אַקציעס פֿערקויפֿען, אין די הענד פֿון „פּראָבע־רייזענדער“... צווישען פּראָבען פֿון אַנדערע אַרטיקלען זאָלען זיי האָבען אַקציעס אויך, און טאַקי האָפֿען אַ פֿערדינסטיל, מהיכא־תּיתי.

און דאָס א י ז די מיינונג פֿון ה׳ פּאַסעמאַניק; כּמעט אַלע זענע ן ג ע ג ע ן איהם, עס רעדען געגען איהם: חיסין, זאַלקינד און פֿייט. עס בלייבט: צו זוכען אין דער שווייץ אַ באַנק, וואוהין מען זאָל זיך ווענ־דען נאָך אַקציעס, און ניט וואַרטען אויף דעם, ביז וואַנען ס׳וועט קומען אַ הסכּם פֿון וויען אָדער לאָנדאָן; ווייל ס׳קענען אַוועקגעהן ניט נור חדשים נאָר י אָ ה ר ע ן, ביז וואַנען מען בעקומט אַ תּשובה אויף עפּיס.

אַזוי, צום ביישפּיעל, הערען מיר פֿון ה׳ יואל וייל (באַזעל), אַז בּשעת ס׳האָט געדאַרפֿט זיין אין וויען די אַסיפה פֿון אויפֿזיכטס־ראַטה פֿון באַנק (אויף וועלכער חוץ אוסישקין און יעלסקי איז קיינער פֿון די מורשים ניט געוועזן...) האָט ער, וייל, געפֿרעגט אין וויען: וואָס וועט דאָרט פֿאָרקומען? — נאָך ע ט ל י כ ע מאָל פֿרעגען האָט מען איהם דאָך ג אָ ר נ י ט געענטפֿערט... און אַז ער האָט צוליעב דעם מודיע געוועזן אין וויען, אַז ער ענטזאָגט זיך אין גאַנצען פֿון צו נעהמען אַנ־טהייל אין אויפֿזיכטס־ראַטה, האָט מען איהם אויף ד ע ם אויך גאָר ניט געענטפֿערט...

אַנגענומען האָט מען: א י צ ט זיך פֿערנעהמען דערהויפּט מיט דעם נאַציאָנאַל־פֿאָנד, די אַרבייט פֿון באַנק ליגט אויף יעדען פֿעראיין פֿאַר זיך; חיסין׳ס פֿאָרשלאָג, צו גרינדען חברות אויף צו פֿערקויפֿען אַקציעס אויף אויסצוצאָהלען איז ניט אָנגענומען געוואָרען.

ה׳ אליוס־מאיר׳ס פֿאָרשלאַג: מען זאָל דעם ציוניזם ניט פֿער־ברייטען ווי אַ צדקה־זאַך, האָט מען אפֿילו ניט אָבגעשטימט; מען איז גלייך איבערגעגאַנגען צו די ווייטערדיגע פּונקטען.

וועגען דעם פּונקט: „פּ־עסע“, האָט מען גענוג אויבערפֿלעכליך גערעדט, אַהין, אַהער, און מען איז געבליבען דערביי: מען האָט אויס־געקליבען אַ „קאָמיסיע“ פֿון פֿינף מענשען, וועלכע זאָל אויספֿאָרשען די פֿראַגע...

בּאמת אינטערעסאַנט, און געוויסערמאַסען ערנסט בעהאַנדעלט געוואָרען איז דער פּונקט „פּאַלעסטינא“.

ד״ר פֿאַרבשטיין האָט אַ קורצען פֿאָרטראָג געהאַלטען דעריבער. ער האָט געוויזען, ווי וויכטיג דער וויין־האַנדעל איז פֿאַר די קאָלאָניס־טען אין פּאַלעסטינא און ווי נויטהיג עס איז צו גרינדען געזעלשאַפֿטען אויף צו פֿערקויפֿען פּאַלעסטינער פּראָדוקטען.

אין זיין רעדע האָט ער געוויזען אַ רעכנונג, וויפֿיעל פּאַלעסטינער וויין ווערט אין אַ יאָהר פֿערקויפֿט איבערהויפּט.

דייטשלאַנד — 12 הונדערט העקטאָליטער, רוסלאַנד — 2000; ניואָרק — 600; לאָנדאָן — 600; וויען — 100; פּאַלעסטינא — 700; פֿערשידענע פּונקטען אין טערקיי — 1,200; מצרים — 3500; שווייץ פֿאַר אַ יאָהרען — 6000 העקטאָליטער, היינטיגעס יאָהר רעכענט מען צו פֿערקויפֿען ביז 14,000 ה״ל וויין.

אין דער שווייץ ווערט אַלזאָ פֿערקויפֿט מעהר וויין ווי אומעטום. ס׳איז נאָך צו בעמערקען, אַז גרעסטען טהיילס ווערט דאָ דער וויין פֿער־קויפֿט די פֿערשידענע אויסלענדער, וועלכע רייזען טויזענדער׳ווייז יאָהר־יעהרליך דורך די שווייץ; קיין בעסערע אַגיטאַציאָן פֿאַר ארץ־ישראל דאַרף מען דאָ ניט, ווי דאָס בעפֿעסטיגען דעם פּאַלעסטינער וויין־האַנ־דעל אין דער שווייץ.

ה׳ פֿאַרבשטיין שלאָגט פֿאָר: די ציוניסטען אין דער שווייץ זאָ־לען גרינדען אַן׳אַקציען־געזעלשאַפֿט מיט 30,000 פֿראַנק אויף צו פֿיה־רען דאָס וויין־געשעפֿט. דאָס געשעפֿט גיט זעהר אַ גוטעס פֿערדינסט, אויף דעם האָט עדות געזאָגט אַ ציריכער וויין־הענדלער, וועלכער איז עקסטראַ צוליעב דעם געקומען צו דער אסיפה, די שווייצער־ציוניסטען זאָלען געבען דערויף 10,000 פֿראַנק, יק״א האָט — דורך באַמבוס, איהר פֿאָרשטעהער — צוגעזאָגט 10,000 פֿראַנק און די קאָלאָניאַל־באַנק 10,000 פֿראַנק.

מען האָט פֿיעלעס גערעדט ג ע ג ע ן דעם אַנטראָג פֿון ד״ר פֿאַרבשטיין, צום סוף האָט מען אויסגעקליבען... אַ „קאָמיסיע“, וועלכע זאָל זיך בעשעפֿטיגען דערמיט.

דערמיט איז די אַלגעמיינע שווייצער־אסיפה געווען געענדיגט. פֿאַר אַלע איבריגע פֿראַגען, וועלכע זענען געשטאַנען אין פּראָגראַם, איז קיין צייט ניט געווען — דער זייגער איז שוין געווען ז י ב ע ן...

עטליכע טעג פֿאַר דער אַסיפה איז געווען געמעלדעט פֿון „לאַנ־דעס קאָמיטעט“, אַז דעם אויף דער נאַכט, נאָך דער אסיפה וועט זיין

איין „אגיטאציאנס־אוועגד“, אויף וועלכען ס'וועט דרש'נען ד"ר פאסעמאניק. פֿון אונזערע בערנער יודען, צ י ו נ י ס ט ע ן, זענען אבער געקומען קוים 3—4 מענשען, אזוי אז ס'איז ניט געווען פֿאר וועמען צו אגיטירען, דערפֿאר האט מען דעם אגיטאציאנס־אוועגד אומגעמאכט אין א קערמישיל צום כבוד פֿון די מידע אויסגעהארוועטע ציוניסטען — ווי ס'איז געווען דער שטייגער אויף די פֿיער ערשטע קאנגרעסען...

R.

פאליטישע איבערזיכט.

דער פֿראנצויזישער פארלאמענט — די ארמענישע פֿראגע — די קרוינונג אין ענגלאנד.

די ערשטע סעסיע פֿון דעם פֿראנצויזישען פארלאמענט האט זיך געענדיגט. פֿערמאכט האט זיך דער פארלאמענט מיט סקאנדאלען און געשרייען. די געגנער פֿון קאמבס מיניסטעריום האבען געוואלט אויסנוצען די לעצטע מינוט אויסצוגיסען זייער גאל געגען דעם בעפֿעהל, לויט וועלכען עס ווערען איצט פֿערמאכט 2500 גלחישע שולען. זיי האבען פֿערלאנגט, אז דער מיניסטער זאל גלייך אבגעבען איין ערקלערונג וועגען זיין בעפֿעהל און אז דער פארלאמענט זאל עפֿענען אין זיין לעצטער אסיפה ויכוחים וועגען איהם. דער מיניסטער האט זיך אבגעזאגט איצט צו געבען ערקלערונגען אויף די דאזיגע פֿראגע. ער לעגט אב זיין ענטפֿער אויף הערבסט, ווען עס וועט זיך ווידער עפֿענען דער פארלאמענט.

א לארים און געפילדער איז ענטשטאנען פֿון דעם געגנערישען צד, וועלכער האט געוואלט גויטהען דעם, מיניסטער גלייך צו געבען איין ענטפֿער. צווישען דעם מיניסטעריומס צד און זיינע געגנער האט געהאלטען ביי א געשלעג. איינצוהאלטען די ארדנונג פֿון דער אסיפה איז געווען אונמעגליך און מען האט זי געמוזט פֿערמאכען. ערשט נאכדעם, אז די אסיפה האט זיך ווידער געעפֿענט האט מען אבגעשטימט דעם פֿערלאנג פֿין די געגנער. מיט א גרויסער מעהרהייט פֿון 100 דעות איז אנגענומען געווארען, לויט דעם מיניסטערס פֿערלאנג, אבצולעגען די ערקלערונג און די ויכוחים וועגען די גלחישע שולען אויפֿ'ן הערבסט.

ניט לאנג האט געדויערט די ערשטע סעסיע פֿון דעם נייעם פארלאמענט און נאך זעהר יונג איז די הערשאפֿט פֿון קאמבס מיניסטעריום, אבער דאך איז שוין ניט ווייניג אויפֿגעטהון געווארען; דער סענאט האט אנגענומען דאס געזעץ וועגען דעם 2־יעהריגען דיענסט אין מיליטער; עס איז אויסגעקליבען געווארען א קאמיסיע אויף צו ערפֿארשען די פֿראגע וועגען די פֿערענדערונגען אין דעם סדר פֿון די אבצאהלונגען; עס איז ארויסגעגעבען געווארען א בעפֿעהל פֿון מיניסטעריום, אז די שטעלען פֿון דער רעגירונג קענען נור פֿונאנדערגעגעבען ווערען עכטע און טרייע רעפובליקאנער; עס ווערט אלעס מעגליכע געטהון, כדי צו דערשטיקען יעדע בעוועגונג געגען די איצטיגע רעפובליקאנישע ארדנונג. צו דעם צוועק ווערען פֿערמאכט אלע שולען פֿון די גלחישע חברות, וועלכע ווילען אליין געוועלטיגען איבער דער ערציהונג פֿון דעם יונגען דור און פֿערפֿינסטערען זייערע מוחות.

דער מיניסטער קאמב ווייזט ארויס דערביי א זעלטענע קראפֿט. ער געהט פֿעסט און זיכער אין זיין וועג, און ער קען געהן זיכער, ווייל ער האט א אונגעוועהנליך גרויסע מעהרהייט אין פארלאמענט, וועלכע שטיצט איהם אין אלע זיינע ארבייטען. הערר קאמב איז איי־
געגטליך ניט קיין אויפֿטהוער פֿון נייע געדאנקען, ער פֿיהרט נור אויס די פאליטיק, וועלכע איז קלאר און שארף אויסגעארבעט געווארען אין דעם פֿריהערדיגען מיניסטעריום פֿון וואלדעק־רוסא, אבער ער פֿיהרט זיי אויס מיט א זעלטענער גיכקייט און פֿעסטיגקייט.

די זומערדיגע חדשים איז די געוועהנליכע צייט פֿון פֿערשידענע קאנגרעסען. צווישען די קאנגרעסען, וואס האבען א פאליטישען ווערטה, דארפֿען מיר אנרופֿען דעם ארמענישען קאנגרעס, וועלכער וועט אין גיכען זיין אין בריוסעל. דער קאנגרעס וועט בעשטעהן פֿין פאליטיקער און שריפֿשטעלער, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט דעם לעבען פֿון ארמענישען פֿאלק און וועלכע ווילען מיטהעלפֿען די ארמעניער אין זייער ארבייט פֿאר די נאציאנאלע בעפֿרייאונג. די ארמעניער געפֿינען זיך אין א גרויסער צאהל אין טערקיי, זיי האבען א'נ'אייגענע שפראך און איין אייגענע ליטעראטור און חלומ'ען שוין פֿון לאנג, זיך אבצוטהיילען פֿון טערקיי און צו ווערען איין פֿרייעס, זעלבסטשטענדיגעס פֿאלק. זיי פֿערלאנגען, אז טערקיי זאל זיי געבען א געוויסע זעלבסטשטענדיגקייט, ווי דאס האט עס, למשל, געקראגען בולגאריען אדער די אינזעל קרעטא. דער צוועק פֿון דעם איצטיגען קאנגרעס אין בריוסעל איז צו דערגרייכען ביי די אייראפעאישע מלוכות, אז זיי זאלען זיך אננעהמען פֿאר די ארמעניער און אויספֿיהרען ביי טערקיי, אז זי זאל זיי געבען די פֿערלאנגטע זעלבסטשטענדיגקייט.

פֿערשידענע פאליטיקער, שריפֿטשטעלער און פראפֿעסארען פֿון פֿערשידענע לענדער געבען איצט ארויס קול קורא'ס לטובת פֿון די ארמעניער. איבער די ארמענישע פֿראגע ווערט גערעדט אין אלע צייטונגען. די „נאוואסטי“ שרייבען א הייסען ארטיקעל פֿאר די ארמעניער, דער „נאוואיע ווערעמיא“ איז געגען די ארמעניער. דאס לעצטע בלאט האלט די גאנצע בעוועגונג פֿאר א'נ'אויפֿגעבלאזענע זאך און זאגט, אז די אלע ארמענישע מעשות וועגען טערקישע רציחות זענען פֿאלש. די „נייע פֿרייע פרעסע“ גלויבט בכלל ניט אין די מעגליכקייט דורכצופֿיהרען דאס ארמענישע פראגראם. די ארמעניער,— שרייבט די „פֿרייע פרעסע“,— וואהנען צווייט איבער קליינאזיען. אין ערגיץ זענען זיי ניט אין דער מעהרהייט. פֿון די 14,856,000 איינוואהנער, וועלכע עס געפֿינען זיך אין קליינאזיען, זענען 2,760,000 קריסטען, און פֿון זיי זענען נור 1,475,000 ארמעניער. ווי אזוי איז דען מעגליך, פֿרעגט די צייטונג, אז דער קלענערער קריסטליכער טהייל זאל געוועלטיגען איבער דעם גרעסערען מאהמעדאנישען טהייל און איהם געבען געזעצען? די ארמעניער קענען ניט פֿערלאנגען קיין זעלבסטשטענדיגקייט, ווייל מע קען זיי ניט צונויפֿנעהמען אין איין ארט, וואו זיי זאלען זיין אין דער מעהרהייט“.

מעהר צו ועדען איבער די ארמענישע פֿראגע וועלען מיר נאך האבען די געלעגענהייט בעת דעם בריוסעלער קאנגרעס.

די געזונדהייט פֿון ענגלישען קעניג איז שוין פֿיעל בעסער. מען רעכענט צו בעשטימען זיין קרוינונג אין אנהויב אויגיסט. די קרוינונג וועט איצט געפֿייערט ווערען שטילערהייט. מען איילט זיך אזוי מיט דער קרוינונג, ווייל איבער אפאר חדשים וועט מען איהם אפשר מוזען נאך אמאל מאכען איין אפעראציע.

י. ל.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

סאמע נסים, סאמע מערכות!

ווען נישט די נסים, ווען נישט די מערכות, ווייסט איין גאט, וואס עס וואלט געוועזען!

אין קאזימיניק, קאלישער גובערניע, איז אין טאג פון א חתונה פערשוואונדען געווארען די ח ו פ ה...

מיינט נור נישט, הלילה, קיין שלעכטס! עס האט קיין יבם נישט געוואלט נעהמען די יבמה, ווי אין דער תורה שטעהט; עס האט, להכעיס דער תורה, קיין כהן קיין גרושה נישט גענומען! עס האט נישט געזאלט זיין קיין חתונה אהן עלטערנס וויסען; מען האט נישט ארויסגע׳גנב׳ט נישט די כלה, נישט דעם חתן! עס איז נישט נעווען קיין הופה צום פערהאפען צו דער צייט, עס זאל עמיץ ל ה כ ע י ס צונעהמען די חופה; עס איז אפילו קיין פערליעבעניש נישט געווען! עס איז געווען א כשר׳ע יודישע חתונה: די כלה פון קאזימיניק, דער התן פון דער פרעמד; נישט ער האט זיך א י ה ר, נישט זי האט זיך א י ה ם גע׳חלומ׳ט. איין אמת׳ער זיווג: א שדכן האט אנגעשלאגען, די מהותנים זענען זיך געפעלען... און אז מען האט זיך אויסגענלייכט וועגען נדן, קעסט, מלבושים, מתנות און רח״ש, האט מען מנביל געווען זמן החתונה, תנאים געשריבען; צו דער צייט האט מען, צו מזל־וברכה, איינגעקויפט פיש, פלייש און אביסיל משקה, מען האט כלי־זמר בעשטעלט און א מארשאליק, — אליץ וואס מען דארף. און דער חתן איז געקומען צו דער צייט — — נאר דא הויבט זיך אן די מעשה! דער חתן איז געקומען, האט זיך ערגיץ אבגעשטעלט, און עס האבען זיך באלד בעוויזען אלערליי גבאי צדקה! דערלאנגט שלום־עליכם, געווינשט מזל־טוב און — אויסגעשטרעקט די האנד נאך נדבות. דער חתן האט אלעמען נעגעבען, און אלע זענען ארויסגעגאנגען צופרידען. א הויץ א י י ן גבאי פון חברה־קדישא. דער גבאי פון חברה־קדישא האט געהאלטען די נדבה צו קליין, ער האט זיך בעליידיגט, און איז אוועק געגאנגען אין שוהל אריין, האט צוגענומען די חופה מיט די חופה־שטאנגען, און ערגיץ פערט־אגען און בעהאלטען!

די כלה איז שוין בעדעקט, בעשיט מיט האפען, אבגעשוירען ווי א שאף; די ווייבער האבען שוין אויסגעוויינט אלע טרעהרען, אויסגעזיפצט אלע קרעכצען און לויפען ארום מיט רויטע טרוקענע אויגען. דער מארשאליק האט שוין אויסגעשאטען אלע זיינע גראמען מיט ראשי־תיבות און לפק׳ען, און שטעהט לעהר, ווי א פאס, און הייזעריג ווי א האלין; די כלי־זמר האבען צום דרייצעהנטען מאל אנגעהויבען דעם ״שטייגער״, אז עס איז שוין פון דער הויט ארויסצושפרינגען, — און קיין הופה איז נישט דא!

— א מ ע ר ב ה — שרייבט מען פון קאזימיניק — וואס ״וואו תורה, דא חכמה״!

א לייטישער יונגער־מאן האט איין עצה געגעבען; פיער יודען האבען זיך ארויפגעשטעלט אויף פיער שטוהלען (איין שטוהל האט געלאמט, האט מען מיט עפיס אונטערגעשפארט). די פיער יודען אויף די פיער שטוהלען האט מען דערלאנגט פיער עקען פון א טלית, יעדען יוד איין עק, און תוך כדי דבור איז געווארען א הופה מיט לעבענדיגע הופה־שטאנגען...

אדם וחוה אין גן עדן גדענקט איהר? איהר האט דאך אין א חדר געלערנט!

— זיי זענען — דערצעהלט דער פסוק — ארומגעגאנגען אין גן־עדן אדם־נאקיט, טאקי ווי גאט האט זיי בעשאפען! ווי אזוי אדם־הראשון האט געדאוועגט אהן א גארטיל, ווייסט מען נישט עד־היום, און, וואס מעהר וואונדער איז — ולא יתבוששו...

וואס איז טייטש: ולא יתבוששו?

אז א דעלעגאט פון הברה ״מרבה השכלה״ איז אראב געקומען קיין וואלאציסק (וואהלינער גוב.), האט ער אין תלמוד־תירה געפונען עטליכע בערג מיסט און צוויי עלטערע תלמוד־תורה־קינדער און זיי האבען איהם געטייטשט: ולא יתבוששו — און זיי האבען זיך נישט פ ע ר ז ו י מ ט!

אפשר ווייסט איהר, ווי קורח׳ס ווייב האט געהייסען? ניין? די אייגענע צוויי עלטערע תלמוד־תורה קינדער האבען געוואוסט! ״בן־יצהר״ האט זי געהייסען! א בפירוש׳ער פסוק: ״ויקח קורח בן יצהר״! און די צוויי וואהלין־וואלאציסקער לומדים האבען געטייטשט: און ״קורח״ האט גענומען ״בן־יצהר״ פאר א ווייב!

און זאל אייך נישט וואונדערן, פאר וואס די וואלאציסקער תלמוד־תורה קינדער קענען אזוי פיעל פסוק. די מעשה דערפון איז אזוי:

וואלאציסק איז, ערשטענס, וואהלינער גובערניע, וואו תורה איז פון קדמונים אין דער היים...

צווייטענס, איז עס א לייטישע שטאדט: תלמיד־תירה האט א פיין הויז, א גרויס הויז, און מען קארגט נישט קיין הוצאות: 25 רובעל א וואך און מעהר! מלמדים נעמט מען צו די בעסטע: פון קאפולע — א ״מקום־תורה״ אונטער וואלאציסק, וואו די בעסטע וואהלינער מלמדים וואקסען! און די משגיחים פון תלמוד־תורה זענען נישט ״אבי ווער״! סאמע פיינע בעלי־בתים, די וואלאציסקער סמעטענע!

און פון דער סמעטענע הויבט זיך עס אן!

די משגיחים פון תלמוד־תורה צופאלען זיך אויף צוויי פארטייען. א י י ן צד וויל, מען זאל אין תלמוד תורה לערנען נור גמרא. איי וואס, עס זענען ס׳רוב בעלי־מלאכה קינדער, וואס לערנען אין גאנצען א יאהר, העכסטענס צוויי, און ווילען קיינמאל קיין גמרא נישט קענען: ״לא עליך המלאכה לגמור״ שטעהט — קהל נעמט אויף זיך קיין ״פאדריאד״ נישט, ארויסצוגעבען לומדים, דערווייל איז דאס גמרא־לערנען א מצוה און די רעשט זאכען, ווי צום ביישפיל — עברי, איז שוין ג א ר עפיס אנדערש, דאס ווילען שוין יענע לייט, דאס פיהרט שוין עד שאול תחתיה.

דער צווייטער צד טענה׳ט: היות די תלמוד־תורה קינדער קוקען אין דער גמרא אריין, ווי ״א האהן אין בני־אדם״ און ״זאגען נאך דעם מלמד ווי די סאראקעס״ און געהען ארויס פון תלמוד־תורה אויסגעמוטשעט, אויסגעקניפען, אהן כח צו דער ארבייט און דערצו אהן עברי, על־כן — ווילען זיי, אז דער עיקר זאל מען לערנען ״עברי״, זאלען זיי חאטש קענען דאווינען!

די משגיחים פיהרען מחלוקת און די קאפולער מלמדים ווילען זיך נישט ארייגשטופען צווישען די בערג. זיי לערנען נישט קיין עברי, דער ע ר ש ט ע ר צד זאל נישט שרייען; צוליעב דעם צ ו ו י י ט ע ן צד לערנט מען קיין גמרא נישט, הכלל — מען לערנט גאר נישט!

— און אויב — שרייבט מען פון וואלאציסק — די תלמידים פון תלמוד תורה קענען (ווי אויבען איז געשטאנען) אביסיל פסוק, איז עס טאקי מ ע ש י ־ נ ס י ם!

די מינסקער גובערניע האט א שטאדט טאלצין.

עס איז א כרך פון 7 ביז 8 טויזענד נפשות (אקוראט וועט קיין יודישער קארעספאנדענט קיינמאל נישט וויסען, חאטש עס איז לייכט צוצוגעהן צו דער טאבליצע אונטער דער שטאדט, אדער צו נעהמען די ״פאמיאטנאיא־קניזשקא״ פון מינסקער גובערניע און זעהען און פערצייכענען די צאהל), הכלל, ווי געזאגט א כרך: עס האט א מרחץ,

א כשר'ע מקוה, א שוהל מיט א בית־המדרש, עטליכע טוץ חסידי'שע מנינים און, פערשטעהט זיך — כלי־קודש מיט א רב און דער שפיץ.

דעם רב אבער צאהלט קהל קיין שכירות נישט! מען האט איהם אמאל אוועק נעגעבען די הייוען, האט מען איהם לעצטענס דאס אויך צוגענומען; מען האט מבטל געווען דער רבי'צינס מאנאפאל, און איין עק.

איז דאך א קשיא: היכא דמי? פון וואנען נעמט זיך עס, אז קהל זאל דעם רב נישט צאהלען?

טענה'ט קהל, אז דער רב איז איין איבריגע זאך; מען האט גאר נישט פון איהם!

שאלות פסק'עט יעדער מלמד. א דין־תורה פסק'עט מען נישט היינטיגע צייטען, און אויף אויסנלייכען איז ער צו ק ר ו ם! דברים שבצדקה, וואו א רב זאל זיך קענען אריינמישען, ווי לינת הצדק, חונן דלים, תלמוד תורה, הקדשים, וואס אנדערע שטעדט האבען, האבען מיר נ י ש ט! אין שטאדט־זאכען האט ער קיין דעה נישט, צו קיין אסיפות רופט מען איהם נישט... זאגט ער אמאל אליין א דעה, טהוט מען, פערשטעהט זיך קאפויר! — — —

— נאך וואס האט איהר גענומען אזא רב?

— א מקח־טעות נעווען! ער האט יונגערהייט פאר איין עלוי געשמ'ט; איין אייזערנער מח, האט מען געזאגט, א נייער "חתם־סופר", איין "אורים ותומים"... האבען מיר זיך אויפ'ן תכשיט "נעלאקאמיט"! מיר ווילען איהם — האבען מיר געטראכט, אראב ברענגען, פערזארגען מיט פרנסה, צו טהון וועט ער נישט האבען, די האנד אין קאלט וואסער אריין נישט לעגען, וואס'זשע וועט ער טהון? ער וועט זיצען און לערנען, ענפערן "שאלות־תשובות" און שרייבען ספרים, און דורך איהם וועט שם'ען טאלצין... ווער האט מתיר נעווען די עגונה? דער טאלצינער רב! ווער האט גע'אסר'ט געפ־וירען פלייש? דער טאלצינער רב! און אויף די שערים פון די ספרים זיינע וואלט נעשטאנען לדור דורות: הרב מק"ק טאלצין! טאלצין און טאלצין, די וועלט וואלט געקלונגען מיט טאלצין!

— נו?

— וואס נו? ער האט זיך אבנעשטעלט! מען פרעגט איהם קיין שאלות נישט, ער ענפערט קיין תשובות נישט; ביסליכווייז זיצט ער און לערנט, נאר קיין ספרים שרייבט ער נישט! עס האט זיך "אויסגעלאזט א בוידעם"!

— הכלל?

— הכלל? ווי אין פרק שטעהט: אם אין תורה אין קמח! האט מען איהם אויפגעהערט צאהלען שכירות, האט מען איהם צוגענומען די הייוען...

און דער טאלצינער רב וואלט אויסגעגאנגען פאר הונגער נאר — — —

— א מערכה — שרייבט מען פון טאלצין — וואס די ערשטע רבי'צין איז נפטר געווארען, און די צווייטע האט א שטיקל נהלה, לעבט מען דערפון...

און די שאלה "וואס לערנט מען?" איז נוהג נישט נור בנוגע צו וואהלין־וואלאציסקער תלמוד־תורה יונגליך! אין דער פוילישער גובערניאל־שטאדט פלאצק שטעהט די הארבע שאלה בנוגע צו יונגע בעל־מלאכה'ס: וואס זאל מען זיי לערנען שבת? א גאנצע וואך, ווי א גאנצע וואך, אבער שבת — א פרייער טאג, מיט וואס שטאפט מען זיי?

און עס איז א מחלוקת צווישען די "יונגע ציוניסטען" מיט'ן רב.

די יונגע ציוניסטען ווילען דוקא לערנען מיט זיי: לשון־קודש, יודישע געשיכטע על־פי גרעץ, וכדומה...

דער פלאצקער רב איז אליין אפילו א משכיל, 6 קלאסען געענדיגט, רעדט און שרייבט, זאגט מען, דייטש ווי א מזמור, רוסיש — ווי א וואסער; לאז מען דארפען — וועט ער קענען פויליש ווי מיצקעוויטש — א מענש מיט א קאפ! איזיען איז ער אפילו א שטיקל פחות־משוה־פ־וטה פון א ציוניסט; ער צאהלט א שקל, נאר ער פערשרייבט איהם אויף רער צוויי־יעהריגער טאכטער'ס נאמען... א י ה ר וועט עס שוין נישט שאדטען! אויף איהר האבען די חסידים שוין לאנג מוציא שם־רע געווען, אז זי שפילט פארטעפיאן! און דעריבער טאקי איז ביי די ווארשויער וואהלען אויף א רב, אויף איינעם פון די 16 ווארשויער רבנים, דער זכה־בגורל געפאלען אויף ראדים, נישט אויף פלאצק... ווי איהר זעהט, א שטיקל אנגעריהרטער רב, און פון דעסטוועגען לאזט ער נישט די יונגע בעלי־מלאכות זאלען לערנען "ספרים־חצונים"; גמ־א זאל מען לערנען מיט זיי! ש"ס!

און דערווייל לערנט מען גאר נישט... די יונגע בעלי־מלאכות, וואס זענען געוואהנט געווארען 6 טאג צו דער ארבייט, ווערען, לויט מען שרייבט פון פלאצק, דעם זיבענטען טאג שיער נישט משוגע.

— א מערכה — שרייבט מען — וואס עס איז פארהאן "קליין ש"ס"; שפיעלען זיי אין קארטען!

כל'עם בייז קומט ארויס פון מחלוקת.

אין זיטאמיר איז פארהאן א דאמען־פעראיין, איין עכטער דאמען־פעראיין, (נישט קיין "עכטע" דאמע; לאזט מען נישט צו), וואס פערזארגט די ארימע תלמוד־תורה־קינדער מיט אביסיל נעקעכץ. מיטאג־צייט בעקומען זיי (איך ווייס נישט אויב אלע, אפשר נור די א ר י מ ס ט ע און אפשר נור די, וואס האבען נושא חן געווען, אליין אדער די עלטערן זייערע, ביי די דאמען!) צו ביסליך זופ מיט שטיקליך ברויט אדער זעמעל...

פלוצים איז דורכגעפלויגען א שווארצע קאץ, און אפשר א קאטער צווישען בעקער און איינער פון די עכטע דאמען.

ווענען וואס עס איז געגאנגען, ווייסט מען נישט; גענוג, אז דער בעקער האט נישט אבגעטרעטען דער דאמע, די דאמע דעם בעקער אוודאי און אוודאי נישט, און – די דאמע האט ארויסגעגעבען א בעפעהל, מען זאל אויפהערען קאכען פאר תלמוד־תורה!

און מען קאכט נישט; די קינדער געהען אהיים אויף מיטאג און נישט אלע ה א ב ע ן מיטאג אין דער היים, מאסען הונגערן...

— עס איז נור א נס מן השמים — שרייבט מען פון זיטאמיר — און טאקי א נס בתוך נס! ע ר ש ט ע נ ס, וואס יודישע קינדער זענען אזוי אויסגעהאלטען און קענען לערנען אומגעגעסען... און צווייטענס וואס זיי האבען נאך קיין צייט נישט נעהאט צו צוגעוועהנען זיך צום עסען, ווארום (ווייטער א מערכה בתוך מערכה) ווארום ערשטענס "ארבייט דער גאנצער דאמען־קאמיטעט אין גאנצען ערשט דריי חדשים, און צווייטענס האט מען די "זופען" זעלטען געקענט אין מויל אריינגעהמען...

אזוי שרייבט מען!

דער גרעסטער נס איז אפשר געשעהן אין קיידאנאוו (מינסקער גובערניע):

אין קיידאַנאָוו איז פֿאַרהאַן אַ מאַרק, וואָס פֿלעגט דיענען פאַר'ן גאַנצען האַנדעל פון שטאָדט. וואָס מען האָט געוואָלט, האָט מען דאָרט געקויפֿט און פֿערקויפֿט: תבואה, האָלץ, פֿערד, בהמות, מיט איין וואָרט, אַ מאַרק־הַכּוֹלֵל, אַ כָּל־בּוֹ מאַרק!

עס איז אַביסיל ענג געווען, און אפשר מעהר ווי אַביסיל, נאָר דערפֿון זענען צופֿרידען געוועזען: ע ר ש ט ע נ ס די בעלי־בתים, וואָס האָבען מִחְיָה־הייזער אַרום מאַרק און צ וו י י ט ע נ ס — די בייטעל־שניידער, קעשענע־טאַפּער, פּ־אַסט יודיש גערעדט: די גַנָבִים. פֿון דעם „צווייטענס" איז אַבער די פּאָליציי נישט צופֿריעדען געווען, און זי האָט בעשלאָסען: יַחֲלוֹקוּ — מען זאָל דעם מאַרק צוטהיילען: תבואה בעזונדער, פֿערד בעזונדער, בהמות בעזונדער... דאָס צוטהיילען און אַבזונדערן שוועבט היינט אין דער לופֿט!

און אויף אַלעם האָט מען פּלאַץ געפֿינען, אָהן וויכּוּחים, אָהן מחלוקת, איין שאלה איז נור געבליבען, וואו מאַכט מען דעם מאַרק פֿאַר בהמות?

די בעלי־בתים פֿון די מאַרק־הייזער האָבען בּסוד סודות איינגערוימט דער פּאָליציי, אַז דער בעסטער פּלאַץ פֿאַר'ן קיה־מאַרק וואָלט געוועזען דער שוהל־הויף, וואָס איז גאַנץ נאָהענט צום אַלטען מאַרק־הכּולל, דער שוהל — האָבען זיי געזאָגט — וועט עס נישט שאַדען, די בהמות וועלען דאָך נישט אַריינגעהען, און היִפּוּת שטעלט מען סיי ווי סיי ערשט פֿאַרנאַכט, נאָכ'ן מאַרק! און עס וועט אַלץ גוט זיין, דער קיה־מאַרק וועט זיין אַבגעזונדערט און די מחיה אין די מאַרק־הייזער וועט בלייבען מחיה!

דער פּלאַן איז אַ נ ג ע נ ו מ ע ן געוואָרען, נאָר איידער מען האָט איהם בעשטעטיגט, איז דער סוד אַרויס, ווי בוימעל אויפֿ'ן וואַסער, עס איז געוואָהר געוואָרען דער רב מיט'ן רבי'ן, עס זענען געוואָהר געוואָרען בעלי־בתים, וואָס האָבען נישט קיין הייזער אַרום מאַרק און אַפילו אַזוינע, וואָס האָבען לְהַלוּטִין נאָר קיין הייזער נישט, און עס איז געוואָרען אַ רַעַשׁ, אַ מְהוּמָה, און מען האָט אַבגעשריבען אַ פּאַפּיער: בַּאֲשֶׁר בְּכֵן, עס איז ערשטענס אַ חלול הקדש, אַ קיה־מאַרק אויף אַ שוהל־הויף, צווייטענס, וועט עס שאַדען דער פֿרומקייט: נישט איין בעל־בית וועט נישט קומען דאַווינען בּצבּור, ווייל ער וועט מורא האָבען פֿאַר די אָקסען... אַ קשיא אויף מעשׂה — עס קען זיך טרעפֿען אַ שׁוֹר הַמּוּעָד, און נאָך און נאָך טְעָמִים, און — עס איז געוואָרען אַ מחלוקת...

מאַכט זיך נאָך אין מיטען אַ מעשׂה, און דער אַלטער רב פֿאַלט נעביך אַוועק...

עס ווערט ערגער און ערגער, קהל זעהט, אַז עס געהט, לא עליכם, צו גסִיסָה, אַז דער מַזָּל פֿון קיה־מאַרק העננט אַב כִּמְעַט נור דערפֿון, ווער עס וועט זיין בִּמְקוֹם הַנִפְטָר, הויבען זיך אָן ביידע צְדָדִים אַרומצוזעהען וועגען אַ נייעם רב, וואָרום היינט מאָרגען וועט מען איהם דאַרפֿען...

און איין צד האָט אַרויסגעשיקט משוּלחים מיט אַ כּתב רבנוּת פֿאַר אַזוינעם, וואָס וועט אונטערשרייבען, אַז אַ קיה־שטאַל אויפֿ'ן שוהל־הויף איז יאָ אַ חלול־השם, און דער צווייטער צד האָט אַרויסגעשיקט אַ כתב רבנות פֿאַר אַזוינעם, וואָס וועט אונטערשרייבען, אַז עס איז נישט קיין חלול השם, פֿערקעהרט, עס וואָלט געוועזען אַ זֵכֶר לְקָרְבָּנוֹת...

און די רבּנים פֿון ביידע צדדים האָבען געזאָלט קומען, קוים וועט ער איין אויג צו מאַכען, צום הספד פֿון אַלטען רב, און האָבען געזאָלט שוין בלייבען; און ביידע צדדים האָבען שוין אָנגעגרייט אַלערליי כְּלֵי־זַיִין אויף מחלוקת, ווער עס זאָל בלייבען און ווער אַרויסגעטריבען ווערען, און בלוט וואָלט גערונען, און אַ האַלבע שטאָדט וואָ'ט חרוב ונחרב געוואָרען. — — —

— נאָר אַ נס איז געשעהען — שרייבט מען פֿון קיידאַנאָוו — וואָס דער יָשִׁישׁ איז פּלוצים געזונד געוואָרען און האָט זיך אויפֿגעהויבען כְּאַחַד הָאָדָם...

וואָס עס וועט בלייבען מיט די בהמות, ווייסט מען נאָך נישט!...

ד י ב י ה ן.

די יודישע וועלט.

געזעצען און משפּטים.

— די עסטרייכישע רעגירונג האָט אַריינגעטראָגען אין פּאַרלאַמענט אַ פּראָיעקט פֿון נייע תקנות וועגען דער פּרעסע. דאָס געזעץ גיט די צייטונגען אין עסטרייך מעהר פֿרייהייט ווי פֿריהער, און איז דערום אויפֿגענומען געוואָרען מיט גרויס צופֿריעדענהייט פֿון אַלע ליבעראַלע עסטרייכישע בלעטער.

אין איינעם פֿון די אַרטיקלען שטעהט: ווער עס פּראָפּאַגאַנדירט אויס שנאה, אַז מען זאָל איינשטעלען די געשעפֿטליכע פֿערבינדונג מיט אַ געוויסען קלאַס סוחרים, פֿאַבריקאַנטען בעלי מלאכות, אַדוואָקאַטען, דאָקטוירים א. ז. וו., דער פֿאַלט אונטער אַ שטראָף פֿון 50 ביז 2000 קראָנען. די אַנטיסעמיטען זענען שטאַרק אונצופֿריערען מיט דעם אַרטיקעל און אַרבייטען, אַז מען זאָל איהם אויסשליעסען פֿון די תקנות. די יודישע צייטונגען ווידער האַלטען די געלד־שטראָפֿע פֿאַר צו ווייניג.

*

יודישע קהלות:

— דער „קאָמיטעט צור אויפלעבונג פֿון די חינעזישע יודען אין שאַנחיי" האָט געלאָזען מל זיין צוויי יונגליך פֿון די חינעזישע יודען, אין אַנוועזענהייט פֿון ד. ע. אבראַהאַם און דאָקטאָר מעדיצין פֿוילון. נאָך אַנדערע יונגליך איז מען מחנך אין דעם יודישען דת. מען האָט אויך אויסגעשריבען אַ לעהרער, וואָס לערנט מיט זיי העברעאיש. זיי זענען שוין אַזוי ווייט געקומען, אַז זיי קענען לייענען געשווינד אייניגע פּסוקים פֿון „קריאת שמע", זיי געהען יעדען שבת און אַמאָל אויך אין דער וואָכען אין שוהל אַריין. עס איז צו האָפֿען, אַז אַ דאַנק דער אַרבייט פֿון קאָמיטעט, וועלען די חינעזישע יודען, וועלכע זענען שוין כּמעט אַבגעפֿאַלען פֿון יודישען גלויבען, ווערען צוריק יודען.

עס בלייבט נאָך אָבער פֿיעל צו טהון פֿאַר די חינעזישע יודען, ערשטענס איז נויטהיג צוצוגרייטען לעהרער פֿאַר זיי פֿון זייערע ברידער אַליין און שיקען די לעהרער צוריק אהיים, כּדי זיי זאָלען דאָרט פֿערברייטען און שטאַרקען דעם יודישען דת. אויך איז נויטהיג אויפֿצובויען זייער שול און צו געבען זיי אַ רב, וועלכער זאָל זיי מדריך זיין אין יודישקייט.

*

בילדונג.

— דער קוראַטאָר פֿון אָדעסער לעהרראַיאָן האָט ערקלערט, אַז גימנאַזיעס האָבען נישט קיין רעכט נישט צו צולאָזען קינדער צום עקזאַמען אין אַ געוויסען קלאַס, אפילו ווען עס איז נישטאָ אין איהם קיין פֿרייע פּלעצער, פֿערקעהרט, אין צירקולאַר פֿון מיניסטעריום פֿון פֿאָלקס בילדונג פֿון 1898 שטעהט בּפירוש, אַז קינדער וועלכע האָבען אויסגעהאַלטען דעם עקזאַמען אין אַ געוויסען קלאַס אין אַ מיטעל שולע און נישט צוגענומען געוואָרען וועגען מאַנגעל פֿון וואַקאַנסען, בעקומען אַ אַטעסטאַט, אַז זיי קענען דעם קורס פֿון די פֿריהערדיגע קלאַסען. די שולע איז נור מחויב אָנצוזאָגען פֿריִזהער, אַז עס זענען נישטאָ קיין פֿרייע פּלעצער.

— דער פּרייסישער מיניסטער פֿון פֿאָלקס־בילדונג האָט אַרויסגעגעבען אַ בעפֿעהל, לויט וועלכען דיפּלאָמען פֿון רוסישע מעדבען־גימנאַזיעס זענען ניט גילטיג צום איינטרעטען אין אַ פּרייסישע אוניווערזיטעט.

מיידליך, וועלכע האָבען געענדיגט דאָס גימנאַזיום אין רוסלאַנד, וועלען ניט ווערען אַריינגענומען אין די פּרייסישע אוניווערזיטעטען, אפילו אַלס פֿריי־וויליגע צוהערערינס.

*

חברות.

— עס איז אַרויס דער דין וחשבון פֿון דער אַליאַנס (חברה כל ישראל חברים) פֿאַר דאָס יאָהר 1901. די „אַליאַנס" עקזיסטירט זייט דעם יאָהר 1860. אין 1866־סטען יאָהר איז געווען די הכנסה פֿון איהר 34510 פֿראַנק און אין 6901 — 147101115 פֿראַנק, אין 1862־סטען יאָהר האָט זי געעפֿענט איהר ערשטע שולע אין ט ע ט ו א ן (מאַראָקאָ) און די צאָהל פֿון די שילער איז געווען 100 און איצט פֿערמאָגט זי 109 שולען (67 פֿאַר יונגליך און 42 פֿאַר מייד־

ליך), א סעמינאַר פאַר לעהרער און לעהרערינס אין פאַריז, 2 לאַנדווירטשאַפטליכע שולען אין יפו און דזעדיידרא (זייער אויסהאַלטונג קאָסט 234 טויזענר פראַנק יעהרליך), א האַנדוועקשולע אין ירושלים (איהר אויסהאַלטונג קאָסט 63 טויזענד פראַנק א יאָהר) א תלמוד תורה אין אלזשיר און א ראַבינער שולע אין קאָנסטאַנטינאָפאָל, די צאָהל פון די שילער, וועלכע לערנען אין די שולען פון דער „אַליאַנס", איז 29,000.

געשעפטען און מלאכות.

— די געשעפטען פון בעטציינ אויף קרולעווסקא און גראַניצנא גאַס אין וואַרשא האָבען אונטערגעשריבען, אַז זיי זענען אַלע מחויב צו שליסען זייערע געשעפטען 8 א זייגער פון אָווענד, און ווער עס וועט האַלטען אָפען לענגער וועט מוזען צאָהלען קנס 5 רובעל פאַר יעדעם מאָל פאַר דער חברה צו ראַטעווען אין אונגליקס־פעלע.

דערזעלבער אָבמאַך איז אונטערגעשריבען געוואָרען פריהער פון פיעל יורישע געשעפטען אויף גענשאַ גאַס.

*

פערשיעדענעס.

— עס איז ערלויבט געוואָרען צו פיהרען אויף דער ליבוי־ראָמענער באַהן ביז דעם 31־סטען אָקטאָבער 1902 אויף שיינען פון דער באָברויסקער שטעדטישער אַדמיניסטראַציאָן: 1) די באָברויסקער נשרפים — פון באָברויסק אין וואַגאָנען 3־טער קלאַס אָדער אין פראַכט־וואַגאָנען — אומזיסט, 2) בוי־מאַטעריאַל און עסענוואַרג, וועלכע די באָברויסקער נשרפים קויפען אין ראַיאָן פון דער דאָזיגער באַהן - ביז באָברויסק פאַר 1/100 קאָפ' פון פוד און פון ווערסט.

ווייל עס איז ערלויבט געוואָרען צו זאַמלען נדבות אומעטום אין גאַנץ רוסלאַנד פאַר באָברויסקער נשרפים, דערום האָט דער פינאַנץ־מיניסטער אַרויסגעגעבען איין בעפעהל, אַז די קאַזנאַטשייסטוועס זאָלען צונעהמען אומעטום נדבות אויף באָברויסק.

— דעם 8־טען יולי איז געווען אַגרויסע שרפה אין קראַסנאָסטאַוו לובלינער גובערניע. פיעל הייזער זענען אָבגעברענט געוואָרען און פיעל יודישע פאַמיליעס זענען ברלות געוואָרען.

*

נעקראָלאָג.

— דעם 2־טען יולי איז געשטאָרבען אין באַר האָמבורג רער בעריהמטער סקולפטאָר, מרדכי בן מתתיהו אַנטאָקאָלסקי. אַנטאָקאָלסקי האָט זייט פיעל אָהרען געוואוינט און געאַרבייט אין פאַריז. נאָר די לעצטע צייט איז ער קראַנק געוואָרען און געמוזט פאָהרען אויף קוראַציע אין באָד האָמבורג, נעבען פראַנקפורט א מיין. אַז זיין שטאַנד האָט זיך פערערגערט, האָט מען געוואָלט רופען צו איהם אַנדערע גרויסע פראָפעסאָרען פון פעטערבורג און ווירצבורג, נור עס איז שוין געווען צו שפעט, די קראַנקהייט האָט צוגעטרעטען מיט אַמאָל און מיטוואָך דעם 9 יולי איז ער געשטאָרבען.

מרדכי אַנטאָקאָלסקי איז געבוירען געוואָרען אין 1842־סטען יאָהר אין ווילנא, אין 1863־סטען יאָהר איז איהם מיט גרויס מיה געלונגען צו קומען קיין פעטערבורג און אַריינצוטרעטען אין די דאָרטיגע אַקאַדעמיע פון קונסט. אין צווייטען יאָהר האָט ער שוין צוגעצויגען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון דער אַקאַדעמיע און דער גאַנצער רוסישער אינטעליגענץ מיט זיינע שענע און קינסטליכע אַרבייטען: „א יוד־אשניידער", „א יוד־אַקאַרגער". די זאַכען זענען געווען קליין נאָך זייער מאָס, נאָר גרויס און ניי נאָך זייער אינהאַלט, פאָרם און אויסדרוק, נאָכהער האָט ער אַרויסגעשטעלט סקולפטורען פון לעהם: „א תלמודישער ויכוח", „דער גרויס־אינקוויזיטאָר געהט אַרעסטירען יודען אין קעלער, בשעת זיי ריכטען דעם סדר". „דער אינקוויזיטאָר" איז זעהר שטאַרק געפעלען געוואָרען דער גרויספירסטין מאַריא ניקאָלאַיעווגא, וועלכע איז דאַמאָלס געווען פרעזידענט פון דער אַקאַדעמיע, און זי האָט בעשטעלט ביי אַנטאָקאָלסקי די דאָזיגע זאַך אין א גרויסען פאָרמאַט. אין 1871 האָט ער אויסגעשטעלט זיין אַרבייט „דער מלך איוואַן דער שרעקליכער", פאַר וועלכע ער האָט בעקומען דעם טיטעל אַקאַדעמיק און געוואָרען מיט אַמאָל בעריהמט אין רוסלאַנד. שפּעטער זענען פאַרטיג געוואָרען זיינע בעריהמטע אַרבייטען: „פעטער דער ערשטער", „קריסטוס" „ספינאָזא", „נעסטאָר", „יערמאַק" א. ז. וו. אַנטאָקאָלסקי'ס לעצטע אַרבייט אין היינטיגען יאָהר איז געווען „די אינקוויזיציע", דאָס איז דיזעלבע אַרבייט, וועלכע ער האָט געשאַפען נאָך אין 1869 נישט אין פאָלקאָמענער פאָרם, נאָר איצט האָט ער זיך גענומען זי אויספיהרען אין גרויסען פאָרמאַט. די זאַך האָט געזאָלט אַרויסקומען קונציג, נאָר צום אומגליק האָט דער טויט אָבגעשטעלט אַנטאָקאָלסקי'ן אין זיין וויכטיגען ווערק.

דער בעקאַנטער קונסט־קריטיקער סטאַסאָוו שרייבט וועגען אַנטאָקאָלסקי'ס טויט אין „נאָוואָסטי":

„וואָס פאַר א גרויסע אבדה ניט נור פאַר די רוסישע קונסט, נאָר אויך פאַר די קונסט פון גאַנץ אייראָפּא! אַנטאָקאָלסקי איז שוין לאַנג אַנערקענט געוואָרען פאַר איינעם פון די גרעסטע קינסטלער פון 19־טען יאָהר הונדערט, ער האָט קיינעם ניט נאָכגעמאַכט, נאָר שטענדיג געגאַנגען זיין אייגענעם וועג, און דאָס האָבען פערשטאַנען די בעסטע מענשען, און די בעסטע קינסטלער פון אונזער צייט. פאַר אונז רוסען, האָט ער געהאַט נאָך א גרעסערע וויכטיגקייט, ער האָט געהערט צו דער קליינער צאָהל גרעסטע און העכסטע קינסטלער, און אַלס סקולפטאָר — איז ער געווען דער ערשטער".

*

ליטעראַרישע נייעס.

— עס איז ערשיענען דער צווייטער באַנד פון דעם בעריהמטען ווערק אין ענגלישער שפראַך „די יודישע ענציקלאָפעדיע", וועלכע ווערט אַרויסגעגעבען פון פונק עט וואַגנאַלס אין ניו־יאָרק.

מַטוֹת און מַסְעֵי

א בילד

פון ד. פרישמאַן.

... דער טהויער פון אויבערען געריכטס-הויז, איבער דעם טהויער הענגט דער האַלצערנער אָדלער מיט די צוויי קעפ, און לינקס דורך דעם טהויער געהט דער וועג צו דעם גרויסען געריכטס־זאַל.

אין דעם זאַל אינווענינ הערט זיך דער קלונג פון א גלאָק. א גרויס פובליקום האָט זיך היינט אין זאַל פערזאַמעלט, אום צו הערען דעם „זעהר אינטערעסאַנטען פאַל", און ווי זיי דערהערען דעם קלונג פון דער גלאָק, האָפען זיך אַלע אויף. דער אַנגעקלאַגטער, וועלכער זיטצט אויף דער באַנק הינטער דעם אָבגעצוימטען אָרט, שטעהט גיך אויף. ער ווייזט אויס מיער, מאַט און אָבגעלעבט, און האָט א פנים ווי ווען דאָס אַלעס, וואָס טהוט זיך דאָ אָב אַרום איהם, געהערט זיך גאָר נישט מיט איהם אָן און שטערט איהם גאָר נישט אין זיינע געדאַנקען. אַ מין אייזערנע רוה איז אויף זיין געזיכט אויסגעגאָסען און זיינע מוסקעלן ריהרען זיך נישט; זיינע האָהר זענען ווילד צושויבערט, און זיינע אויגען בליקען אָהן אויפהער אָהין צו דעם געריכטס־פרעזידענט און צו זיין גאָלדענער קייט, וועלכע הענגט איבער זיין האַלז, און עס שוועבט א אייביגער, גארישער שמייכעל איבער זיינע ליפען. געפעלט איהם אַזוי זעהר דער געריכטס־פרעזידענט? געפעלט איהם די קייט אַזוי זעהר? — עס איז טיעף שטיל אַרום, עס הערט זיך נישט קיין שאָרך, און נור פון מינוט צו מינוט, ווען דער פרעזידענט בעוועגט צופעליג מיט דעם קאָפ, הערט זיך דאָס געריעש פון דער קייט.

סערגיי סטעפאַנאָוויטש קירקושקין, דער אויבערסטער געריכטס־פרעזידענט, הויבט אויף פלוצלינג דעם קאָפּ און פון א פאַפּיער, וועלכען ער האַלט אין האַנד, לייענט ער מיט א הויכער שטימע, און דאָס פובליקום הערט אָבגעריסענע ווערטער:

„לויט געזעטץ פון זיין קייזערליכער מאַיעסטעט... משה שמולעוויטש לפידות, פון יודישען גלויבען... זיעבען און דרייסיג יאָהר אַלט... נעמאַכט מאַשינקע אויף נאָכצומאַכען צעהן־רובעלדיגע פאַפּיערליך... זעקס יאָהר שווערע אַרבייט אין סיביר... אַלע רעכטע אָנגעוואָהרען..."

סערגיי קירקושקין הויבט צופעליג אויף זיינע אויגען, און ביים לייענען פון די לעטצטע ווערטער פאַלען זיי צופעליג אַראָב אויף דעם געמשפטין — זיין געזיכט ווערט פלוצלינג ווייס ווי קאַליך אין די ווערטער בלייבען איהם שטעקען אין האַלז. האָט ער אפשר איטצט דעם יוד, דעם געמשפטין דערקענט? זענען איהם פלוצלינג אַלטע יוגענד־עראינגערונגען געקומען אין זינען אַריין?...

דער פרעזידענט ענדיגט האַפענדיג דאָס פאַפּיער לייענען, און זיין שטימע הערט זיך קוים; דאַן הויבט ער זיך גיך אויף און פערלאָזט אין איין אימפעט דעם זאַל. ווער יאָגט איהם, וואָס ער איילט זיך אַזוי זעהר? — אויך משה לפידות האָבען צוויי זשאַנדאַרמען אַרויס־

געפיהרט. צוויי, דריי אדוואקאטען האבען זיך אבגעשטעלט, באלד אין איין ווינקעלע, באלד אין צווייטען, און האבען גערעדט צווישען זיך איבער דעם „אינטרעסאנטען פאל“, און דאן האבען אויך זיי דעם זאל פערלאזען. איינער פון די יודען, וועלכע זענען געווען אין זאל, האט זיך אנגערופען: „געמיינט האב איך פארט, אז זיי וועלען איהם נישט אזוי שטרענג בעשטראפען“ — און איינער פ׳ין די גוים אבער זאגט זיך: „אט האסט דו א געריכט! געמיינט האב איך, אז אויפהענגען וועלען זיי איהם, און נישט איהם פטר׳ן מיט אזא קליינינגקייט“ — און דאס פובליקום צוגעהט זיך...

* * *

— האט איינער דעם צווייטען געקענט?

— — — עס איז זומער פאר פיער און דרייסיג יאהר. די זון גיסט אויס איהר ווארעמקייט און איהרע זיסע ליכט־וועלען איבער דעם געלען זאמד, וועלכער ליגט אויפ׳ן הויף, און צוויי קינדערליך שפיעלען זיך צוזאמען און שרייען און רוישען און שפרינגען און זינגען און קייקלען זיך אין געלען זאמד, ווי גוט און אנגענעהם זענען די ליכטשטראהלען און ווי זיס פאר די קינדערס אויגען! דאס איינע קינד געהט אין אבגעריסענע, אבגעשליסענע שמאטעס און האט שווארצע האהר ווי פעך און האט א קרומליכע נאז, און דאס צווייטע קינד געהט אין א רויט זיידען העמדיל און האט בלאנדע האהר ווי פלאקס און האט א גלייכע נאז פון אונטען ביז ארויף. אבער די קינדער האבען דענסמאל נאך נישט געוואוסט דעם אינטערשיעד צווישען א קרומער און א גלייכער נאז, צווישען שווארצע און בלאנדע האהר און צווישען שמאטעס און א זיידען העמדיל. זיי האבען נור געוואוסט, אז זיי אונטערשיידען זיך איינער פ׳ין צווייטען דורך די נעמען: דער איינער, דער בלאנדער, הייסט סערגיי, און דער צווייטער, דער שווארצער, הייסט משה.— אבער איז דען איין נאמען מעהר יחסן פאר דעם צווייטען? די זון שיינט דאך גלייך אויף איין קינד ווי אויף דאס צווייטע און מאכט גאר קיין אונטערשיעד ניט צווישען זיי, און אויך דער געלער ברענעדיגער זאמד ליגט אויסגעגאסען פאר איינעם גלייך ווי פאר דעם צווייטען נאנ׳ן אהן איין אונטערשיעד. און אויך שפיעלען זיך און רוישען און קייקלען זיך האבעןביידע גלייך געקענט — און דעריבער טאקי זענען זיי אלע מאל פון דער פריה ביז צום מיטאג צוזאמען געבליבען. טיילמאלס האט זיך נעמאכט, ווי זיי האבען זיך ארום־געוואלגערט אויף ועם זאמד, און דאס שווארצע יונגיל איז געווען מיט איין ארבע־כנפות אנגעטהון, און דער ווינד איז נעקומען און האט די ציצית א ווארף געטהון איבער דאס געזיכט פון דעם בלאנדען יונגיל. דא האט זיך דאס בלאנדע יונגיל א חאפ געגעבען און האט די האנד אונטער זיין רויט העמדיל ארונטערגעשטעקט און האט אויך געזוכט א ציצה, אום דעם שווארצען מדה כנגד מדה צו בעצאהלען, און האט קיין ציצה נישט געפונען — דא האט ער זיך איין אויגענבליק לאנג פערטראכט.

און יעדעס מאל מיטאג־צייט פלעגען זיך די קינדער, איינס פ׳נ׳ם אנדערען, צושיידען. יעדער פלעגט געהן אין זיין היים אריין.

דאס בלאנדע קינד פלעגט געהן מיט די טרעפ אין די ערשטע עטאזש פון גרויסען פראנט־הויז; דאס שווארצע פלעגט געהן אין די קעלער־שטוב אין הויף.

אין דער ערשטער עטאזש פון גרויסען פראנט־הויז האט געוואוינט סטעפאן פעטראוויטש קירקושקין, דער סליעדראוואטעל, און אין דער קעלער־שטוב האט געוואויהנט שמואל לפידות, א יוד א דארפסגעהער.

פון פענסטער אין דער ערשטער עטאזש הערען זיך איצט מוזיקאלישע טענער. דער קליינער סערגיי האט מיטאג אבגעגעסען, און איצט זיצט ער געבען זיין גובערנאנטקע פאר דעם קלאוויר און לערנט זיך גאמען שפיעלען.-- אין דערזעלבער צייט שטעהט א קליין יונגיל מיט שווארצע האהר און א קרומער נאז אין הויף, נאך דעם ווי ער האט עטליכע קארטאפעל גיך אבגעגעסען, און קוקט ארויף צו די פענסטער פון דער אויבערשטער עטאזש און האָרכט, און די מוזיקאלישע טענער געהען איהם טיעף אין זיין הארץ אריין.— פאר וואס דען האט ג א ט איין אונטערשיער געמאכט צווישען איין יונגיל און דעם צווייטען און פאר וואס האט ער זיך איינעם אויס־געקליעבען, אום איהם אלעס גוטע אוועקצושענקען?

דאס יונגיל האט נאך דענסמאל נישט געוואוסט, אז אויך דער מ ע נ ש האט איין אונטערשיעד געמאכט צווישען איינעם און דעם צווייטען...

אין דער עדשטער עטאזש לערנט זיך דאס יונגיל גאמען שפיעלען — אבער היינט איז זיין קאפ גאר נישט ביי דעם לערנען.

— וואס איז היינט מיט דיר, נשמה מיינע? — פ־עגט די מוטער.

-- מאמא! גיב אויך מיר א זאלכעס, וואס עס רופט זיך ״כנפער״ מיט פיער „ציצי“, אזוי ווי דער משה האט...

מעלפאמענע גריגאריעוונא, די מוטער, האט ווי א שטאך אין הארצען דערפיהלט.

— סערגיי! סערגיי! ווי אפט האב איך דיר שוין געזאגט, אז איך וויל בפירוש נישט, אז דו זאלסט עסקים האבען מיט דעם דאזיגען שמוציגען יונג, מיט דעם זשידאק... עס קאסט מיר מיין לעבען! הערסט דו?

און אויך שרה, די יודישע מוטער, אז זי האט געזעהען איהר משה׳ן צוזאמען מיט דעם בלאנדען אין הויף, האט זיך אין איהר דאס הארץ געריסען.

— משה! משה! ווי אפט שוין האב איך דיך בעשווארען, אז דו זאלסט דיך נישט חבר׳ן מיט דעם „שייגע׳ץ“. האסט גאר נישט גאט אין הארצען? איז נישט דא קיין איינציגער פונקען יודישקייט אין דיר? אוי קינד, קינד, ברייננ מיך נישט פאר דער צייט אונטער דער ערד!

... אבער די שטראהלען פון דער זון זענען זיס און די בערגליך גליהענדיגען זאמד זענען פול מיט אליעבליכען כשוף, און משה און סערגיי האבען ביידע ליעב געהאט אי די שטראהלען פ׳ון דער זון אי די בערגליך זאמד, און זיי האבען זיך ארומגעקייקעלט און ארומגעוואלגערט אויף דער ערד און זיך געשפיעלט און ארומגעשפרונגען דעם גאנצען טאג.

מעלפאמענע גריגאריעוונא האט עס נישט געזעהען און נישט געוואוסט ווי די קינדער שפיעלען זיך אין הויף — שרה אבער האט עס יא געוואוסט און זיי יעדען טאג געזעהען, און ווי זי האט זיי געזעהען, האט זי געפלעגט א קרעכ׳ץ געבען און זאגען:

— אט געהען מ ט ו ת און מ ס ע י צוזאמען!...

די יודישע פרוי האט זיי גערופען „מטות און מסעי“ נאך די צוויי סדרות, וועלכע געהען צוזאמען...

(פארטזעטצונג קומט)

יודישע געשטאלטען אין דער וועלטליטעראטור.

פון י"ל ברוכאוויטש, בערן.

נָתָן דער חָכָם.

(פאָרטזעטצונג)

און דער דאָזיגער גרויסאַרטיגער משל מיט זיינע הויכע וואונדערבארע געדאַנקען, מיט דער גאַנצער קראַפט פון מענשענליעבע, מענשענגלייכהייט און מענישענברידערליכקייט, וועלכע ער אָטהעמט אויס, האָט געווירקט אַזוי שטאַרק, אַזוי איבערצייגענד אויף דעם סולטאַן, דאָס ער איז ארויפגעפאַלען אויף נתנ׳ן און איהם געדריקט די הענד מיט ליעבע און וואַרימקייט און איהם געמאַכט צו זיין אייביגען פריינד. נתן האָט זיך אויסגעבעטען ביי איהם דעם חסד אָנצונעהמען פון איהם א טהייל פון זיין גרויסען פערמעגען און האָט איהם דערצעהלט די מעשה מיט׳ן טעמפעל־הערן. סאלאדין האָט זיך דערמאָנט אָן דעם טעמפעלהערן, וועלכען ער האָט געשענקט דאָס לעבען, און האָט געבעטען נתנ׳ן, דאָס ער זאָל איהם ברייגגען צו איהם. מלא שמחה איז נתן געגאַנגען אהיים צו ברייגגען דאָס געלד, וועלכעס דער סולטאַן האָט איינגעוויליגט צו נעהמען פון איהם אלס אַ גמילות חסד און אויפצוזוכען דעם טעמפעלהערן, אום׳איהם איבערצוגעבען דעם סולטאַנס וואונש. דער טעמפעלהערר איז דערווייל געוועזען אין נתנ׳ס הויז, וואו רעכא׳ס אנבליק האָט געמאַכט אויף איהם אזא געוואַלטיגען איינדרוק, דאָס ער האָט זיך נעפיהלט ווי פערכישופ׳ט פון איהר שענקייט און קלוגהייט. אַז ער האָט בעגעגענט דעם צוריקקעהרענדען נתנ׳ן, איז ער איהם ארויפגעפאלען אויפ׳ן האלז און איהם געבעטען רעכא׳ס האַנד. נתן האָט איהם ניט אָבגעזאָגט, דאָך האָט ער איהם אָנגעהויבען וויערדער פונאנדער פרעגען וועגען זיינע עלטערן. דער טעמפעלהערר האָט געמיינט, דאָס ער פרעגט איהם אום זיין יחוס, כדי איהם — מְדַחֶה צו זיין, און איז געוואָרען דעריבער זעהר איפגעבראַכט. בעת נתן איז אַריין אין שטוב, איז אַרויס דיה און האָט פערטרויט דעם טעמפעל־הערן, דאָס רעכא איז אין איהם שטאַרק פערליעבט און האָט איהם געבעטען זי צו בעפרייען פון דער יודישע אמונה און זי צו נעהמען פאר א פרוי. הערענדיג, אז ער האָט שוין נתנ׳ן געבעטען איהר האַנד און אז נתן האָט זי איהם ניט געגעבען, האָט זי זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און איהם פערטרויט דעם סוד, אז רעכא איז א קריסטין און אז נתן איז ניט איהר פאָטער. דאָס דאָזיגע פלוצליכע נייעס האָט אָנגעצונדען ווי א בליץ דעם האסטיגען, היציגען און עהרליכען פערליעבטען. דער פרייזיניגער און עהרליכער נתן איז איהם פלוצלינג ערשיענען ווי אַ פאלשער מענש, ווי אַ צבוע׳ק, וואָס פיהר׳ט אין מויל שעהנע ריי׳ איבער אמונה, איבער דעם פאַנאַטיזם, איבער די הייליגקייט פון די מענשליכע רעכטע אלס מענש אין דערגלייכען — און גנב׳עט שטילערהייט קליינע קריסטליכע קינדער זיי צו ערציהען אין יודישען גלויבען! איפגעקאָכט פון דער מעשה, איז ער גלייך געלאָפען צום פאטריארכען (דער אָבערהויפט פון דער גריעכיש־קריסטליכער קירכע) צו פערקלאגען נתנ׳ן.

דער פאטריארך האָט שוין פריהער זיך בעמיהט אָנצוקניפען פערבינדונגען מיט דעם טעמפעלהערן און איהם געוואָלט געברויכען פאָר אַ שפיאָן אנטקעגען סאלאדין, נאָר דער טעמפעלהערר האָט זיך אָבגעזאָגט פון אַזאַ שענדליכען פאָרשלאָג. איצט אַז דער טעמפעלהערר האָט געזעהען דעם פאַטריארכען פנים אל פנים, איז ער אָבגעקיהלט געוואָרען און געקומען צו זיך. זיין אָבשטויסענדעס אויסזעהען, דער שלעכטער און נאַרישער אויסדרוק פון זיין פנים, דער גרויסאַרטיגער קעניגליכער פאַראַד, מיט וועלכען ער איז ערשיענען — דאָס אַלעס האָט געמאַכט דעם פאטריארכען ביי דעם טעמפעלהערן אַזוי פערהאַסט, אַז ער האָט הרטה געהאַט, וואָס ער איז צו איהם געקומען.

דער פאטריארך שטעלט אונז פאָר דעם הפך פון נתנ׳ן. ער איז די לעבעדיגע נידריגקייט, פאַלשקייט און זעלבסטליעבע. אין איהם זעהען מיר איין לעבעדיגעס בילד פון דעם פינסטערען פאַנאַטיזם, דעם שוואַרצען מורא׳דיגען הפך פון נתנ׳ס מענשענליעבע. בעמערקענסווערט און בעלעהרענד איז דאָס געשפרעך, וועלכעס איז פאָרגעקומען צווישען איהם און דעם טעמפעלהערן:

טעמפעלהערר. לאָמיר אָננעהמען, עהרווירדיגער פאָטער, דאָס אַ יוד האָט אַ איינציגעס קינד, — זאָל עס זיין אַ מיידיל, — וואָס ער האָט ערצויגען מיט דער גרעסטער זאָרגפאַלט, וואָס ער ליעבט מעהר ווי זיין נשמה און וואָס זי ליעבט איהם אויך מיט דער פרומסטער ליעבע. און דאָ האָט אונזערער אַ מענש זיך געקראָגען צו דערוויסען, אַז דאָס דאָזיגע מיידיל איז ניט דעם יודענס אַ טאָכטער; ער האָט זי אין דער קינדהייט געפונען, געקויפט, גע־גנב׳ט, — וואָס איהר ווילט; מען וויים, אַז דאָס מיידיל איז אַ קריסטליך קינד און אַז עס איז געטויפט; דער יוד האָט זי נור ערצויגען יודיש און האַלט זי ווי א יודין, ווי זיינע אַ טאָכטער: — זאָגט, עהרווירדיגער פאָטער, ווי אַזוי דאַרף מען זיך אין אַזאַ פאַל נוהג זיין?

פאטריארך. מיר שוידערט! — דאָך פריהער פאָר אַלין, זאָל זיך דער הערר ערקלערען, אויב אַזאַ מעשה איז אַ זאַך, וואָס איז געוועזען, אָדער מעהר ניט ווי אַ הַשְׁעָרָה. דאָס הייסט, אויב דער הערר האָט דאָס נור אויסגעטראַכט, אָדער אויב עס איז געשעהען או געשיעהט נאָך עַד־הַיום?

טעמפעלהערר. איך רעכען, אז עס איז אַלין איינס, אום צו הערען די מיינונג פון אייער הויכווירדיגקייט.

פאטריארך. אַלין איינס? — אָט זעהט דער הערר ווי די שטאָלצער מענשליכער שכל קאָן זיך טועה זיין אפילו אין א גייסטליכען. — בשום אופן ניט! דען אויב דער דערצעהלטער פאַל איז מעהר ניט ווי אַ אויסגעטראַכטע מעשה, דאַן איז עס ניט ווערט די מיה ערנסט וועגען דעם צו קלערען — — איך וואָלט דעם הערן דערמיט געשיקט אין טהעאַטער, וואו עס איז דער אָרט פאָרצושפיעלען אַזעלכע טענות דערפאָר און דערגעגען. מאַכט זיך אָבער דער הערר ניט לוסטיג איבער מיר מיט אַ הוילען טהעאַטערשטיק, איז דער פאַל אַ זאַך וואָס איז געוועזען, האָט עס זיך אָבער געטראָפען אין אונזער קְהִלָּה, אין אונזער ליעבער שטאָדט ירושלים — יאָ דאַן —

טעמפעלהערר. נו וואָס וועט זיין דאַן?

פאטריארך. דאַן מוז מען גלייך דעם יודען אָנטהון דעם משפט, וועלכען דאָס פעפסטליכע און קייזעהליכע געזעץ האָבען בעשטימט פאָר אזא עֲבֵרָה.

טעמפעלהערר. אַזוי?

פאטריארך. לויט די דערמאָנטע געזעצען קומט א יודען, וואָס פיהר׳ט אראָב א קריסטען פון זיין גלויבען, — פערברענען אויפ׳ן פייער.

טעמפעלהערר. אזוי?

פאטריארך. און מיט וויעפיעל גרעסער דאַרף נאָך זיין דער עניש פון אַ יודען, וואָס האָט מיט געוואַלט אָבגעריסען אַ אָרעמעס קריס־

טענקינד פֿון זיין גלויבען! אַברייסען קינדער פֿון זייער אמונה הייסט געוואָלט. אַנדערש איז נור דער פֿאַל, וואָס די קריסטליכע קירכע טהוט מיט קינדער.

טעמפעלהערר. ווי איז אָבער, ווען דאָס קינד וואָלט אומגעקומען, אויב דער יוד וואָלט אויף איהם קיין רחמנות ניט געקראַגען?

פאטריארך. עס העלפֿט ניט! דעם יודען קומט פֿערברענען! — דען עס איז גלייכער, אַז עס וואָלט אומגעקומען אויף ד ע ר וועלט אין עלענד, איידער עס איז געראַטעוועט געוואָרען, כדי פֿערפֿאַלען צו ווערען אויף אייביג. — און הוץ דעם, וואָס האָט זיך דער יוד ארייגצומישען אין גאָטס מעשים? ווען גאָט וויל ראַטעווען, קאָן ער אויך אָן איהם ראַטעווען.

טעמפעלהערר. און דאָסגלייכען, רעכען איך, קאָן גאָט מאַכען גוט און פֿרום אויך געגען זיין ווילען.

פאטריארך. עס העלפֿט ניט! דער יוד מוז פֿערברענט ווערען.

טעמפעלהערר. דאָס טהוט מיר לייד! בעזונדערס ווייל מען זאָגט, דאָס ער האָט דאָס מיידיל ערצויגען ניט דַוְקא אין זיין אמונה און ניט אין קיין בעשטימטע אמונה בִּכְלָל, ער האָט זי געלערנט איבער גאָט ניט מעהר און ניט וועניגער, וויפֿיעל עס פֿערלאַנגט דער געזונדער שכל.

פאטריארך. עס העלפֿט ניט! דער יוד מוז פֿערברענט ווערען... יאָ, דעריבער אַליין איז ער שוין ווערט דריי מאָל פֿערברענט צו ווע־רען! — וואָס? געלאָזען אויפֿוואַקסען אַ קינד אָהן אמונה? ווי? גאָר אין גאַנצען ניט צו לערנען אַ קינד די גרויסע מצוה צו גלוי־בען? די זינד איז צו גרויס! מיך וואונדערט, הערר ריטער, אויף אייך אַליין...

טעמפעלהערר. עהרווירדיגער הערר, דאָס איבריגע וועל איך אייך מוֹדיע זיין, אם יִרְצֶה השם, בְּעֵת איך וועל מיך מִתְוַדֶּה זיין (וויל אַוועקגעהן).

פאטריארך. וואָס? מיר ניט ווילען אויסזאָגען? ניט אָנרופֿען מיר דעם נאָמען פֿון דעם רָשָׁע, פֿון דעם יודען? איהם ניט ברייגגען גלייך אַהער? — אַ, איך ווייס מיר שוין אַ עֵצָה צו געבען! איך געה די מינוט צום סולטאַן. סאַלאַדין, לויט דעם תנאי, וועלכען מיר האָבען אויסגענומען מיט איהם, און וועלכען ער האָט בעשטע־טיגט מיט זיין שבועה, מוז אונז שיצען, אונז מיט אַלע רעכטען, מיט אַלע לעהרען פֿון אונזער הייליגען גלויבען! דאַנקען גאָט! מיר האָבען דאָס פּאַפּיער מיט זיין אונטערשריפֿט, מיט זיין התימה. הוץ דעם וועל איך איהם זעהר לייכט געבען צו פֿערשטעהן, ווי געפֿעהרליך עס איז פֿאַר די מדינה ניט צו גלויבען! ווען דער מענש הערט אויף צו גלויבען, פֿאַלט איין דער גאַנצער פֿונדאַ־מענט פֿון דער מלוכה. אַזאַ חטא טאָר ניט געדולדעט ווערען!...

טעמפעלהערר. אַ שאַד, וואָס איך האָב ניט מעהר צייט צו הערען די שענע דרשה! דען איך בין גערופֿען צום סולטאַן.

פאטריארך. יאָ? — נו, אויב אַזוי — נו, דאַן — דאַן —

טעמפעלהערר. איך וויל דעם סולטאַן פֿאַרבערייטען, אויב אייער הויכ־ווירדיגקייט געפֿעלט.

פאטריארך. אַ, אַ! — איך ווייס, דאָס דער הערר האָט נושא־חן גע־ווען ביי סאַלאַדין! — איך בעט אייך מיר צו דערמאָנען פֿאַר איהם נור צו גוטען. — מיך טרייבט מעהר ניט ווי די קנאה צו גאָט. וואָס איך טהו, טהו איך צו ליעב איהם. — דאָס זאָל דער הערר אַזוי גוט זיין בעדיינקען! און ניט אמת, הערר ריטער, די מעשה, וואָס איהר האָט מיר פֿריהער דערצעהלט מיט'ן יודען, איז מעהר ניט ווי אַ רעטעניש, ווי סְתָם אַ שאלה?

טעמפעלהערר. סתם אַ שאלה. (געהט אוועק).

(ענדע קומט).

טעכנישע אנטוואָרטען.

אבאָנענט נו' 2995 — אדעס.

גוטע ש װ אַ ר צ ע טינט צום שרייבען מאַכט מען פֿון ס ו מ א כ י. דאָס קריגט מען אין יעדער אפטהייק־האַנדלונג. מע וועגט אָב 60 זאָלאָט־ניק סומאַכי און מע קאָכט עס אין אַ לעהמענעם טאָפּ מיט $1\frac{1}{2}$ פלאַש וואַסער בערך אַ שעה. די הייסע פליסיגקייט זייט מען דורך דורך אַ לייווענט, מע שיט אַריין אין די פֿליסיגקייט 12 זאָלאָטניק א י י ז ע ן ־ ק ו פ אָ ר אָ ס און 8 ג ו מ י ־ א ר א ב י ק און דאָס גאַנצע געמיש מישט מען גוט דורך מיט אַ שטעקיל אַזוי לאַנג, ביז דער אייזען־קופּאָראָס און די גומי־אראביק ווערען צוגאַנגען, — און דאַן האָבען מיר שוין פֿאַרטיגע גוטע טינט, וועלכע מען מוז נאָר לאָזען אויסשטעהן ביז 2 וואָכען און דערנאָך צוגיסט מען עס אין טינטערס. זעהר גוט איז נאָך צו געבען צו סומאַכענע טינט סאַליציל־זויערקייט, בכדי די טינט זאָל ניט שימלען.

ר ו י ט ע טינט מאַכט מען פֿון פ ו ק ס י ן. אויף אַ פלאַש וואַסער איז גענוג צו נעהמען 3 זאָלאָטניק פֿוקסין און 8 זאָלאָטניק גומי־אראביק. דעם גומי־אראביק מוז מען בעזונדער צולאָזען אין אַביסל הייסען וואַסער. גוט איז נאָך צו צוגעבען איינינע קריסטאַליקעס פֿון סאַליציל־זויערקייט. די טינט האַלט זיך זעהר גוט, און אַ געוועהנליכע פֿלאַש ($\frac{1}{16}$ עמער) טינט וועט קאָסטען ניט מעהר ווי 20 קאָפּ. נאָך דעמזעלבען רעצעפּט מאַכט מען העלבלאָהע, בלאָהע און פֿיאָלעטעווע טינט, נאָר מוז מען פֿאַר יעדען קאָליר נעהמען אַ ענטשפּרעכענדע אַנילינאָווע פֿאַרב. מיט די דאָזיגע פֿאַר־בען דאַרף מען אָבער זיין זעהר פֿאָרזיכטיג, ווייל זיי זענען שטאַרקע סמ'ען.

דרוק־פֿעהלער.

אין דער נומער 27 אין דעם ארטיקעל איבער דעם יודישען שפּיטאַל איז געדרוקט, אַז דער שפּיטאַל האָט אָנגעקאָסט דער וואַרשויער יודישער קהלה 550 טויזענד רובעל; עס דאַרף זיין: 750 טויזענד.

אין דער אנמערקונג צו דעם אָנגערופֿענעם ארטיקעל איז גע־דרוקט, אַז דער אַלטער שפּיטאָל איז געגרינדעט אין יאָהר 1744; עס דאַרף זיין: אין יאָהר 1799.

אין דער נומער 28 אין דעם ארטיקעל איבער נתן החכם איז אויף דער לעצטער זייט געדרוקט: „א קריסט אָדער א יוד איז דער מענש נור צופֿעליג, בעת א מענש איז ער דורך צופֿאַל". דאָס ענדע פֿון דעם זאַטץ דאַרף זיין אַזוי: בעת א מענש איז ער נ י ט דורך צופֿאַל.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Redacteur M. Berkowicz. Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer, Krakau